

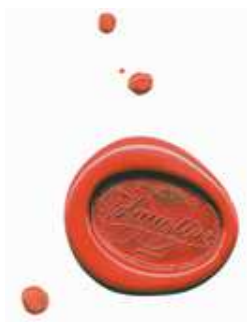
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn

Dialogens hus

En mulighetsstudie

RAPPORT

30 april 2010

Rapportens tittel Dialogens hus – en mulighetsstudie

Ansvarlig Otto Hauglin rådgivning as

 Adr: Fjordveien 1, N-1363 Høvik

 Tlf: (+47) 67 57 57 00

 E-post: ohauglin@online.no

Dato 30 april 2010

Innhold

1	SAMMENDRAG	7
2	BAKGRUNN, MANDAT OG ORGANISERING	9
2.1	STLS ARBEIDSGRUPPE OG SØKNAD TIL KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET	9
2.2	MANDAT FOR DENNE UTREDNINGEN	10
2.3	ORGANISERING AV UTREDNINGEN	11
3	TROS- OG LIVSSYNSDIALOG – NOEN PERSPEKTIVER	12
3.1	TROS- OG LIVSSYNSDIALOG – MÅL OG RAMMER	12
3.2	TROS- OG LIVSSYNSDIALOG – HISTORISK UTVIKLING OG INTERNASJONALE TENDENSER	14
3.3	TROS- OG LIVSSYNSDIALOG I NORGE	17
3.4	TROS- OG LIVSSYNSDIALOGENS FORUTSETNINGER OG MULIGHETER I DAGENS NORGE	21
4	VISJON OG VIRKSOMHETSIDÉ	24
4.1	BEHOV FOR DIALOGENS HUS FLERE STEDER I LANDET?	24
4.2	MINIMUMS- ELLER MAKSIMUMSLØSNING FOR ETABLERING AV DIALOGENS HUS I OSLO?	24
4.3	FORSLAG TIL VISJON FOR DIALOGENS HUS	25
4.4	FORSLAG TIL VIRKSOMHETSIDÉ FOR DIALOGENS HUS I OSLO	26
4.5	UTARBEIDELSE AV EN VERDIPLATTFORM FOR DIALOGENS HUS	27
4.6	ET ANNET NAVN ENN "DIALOGENS HUS"?	28
5	BEHOVSANALYSE OG KARTLEGGING AV INTERESSE	29
5.1	HENVENDELSE TIL STLS MEDLEMMER MV	29
5.2	RESULTATER AV KARTLEGGINGEN	30
5.3	ANBEFALINGER	31
6	DIALOGENS HUS – SKISSE TIL KONKRET FYSISK UTFORMING	32
6.1	ARKITEKTONISK UTTRYKK	32
6.2	FUNKSJONER	32
6.3	DIMENSJONERING	33
7	DIALOGENS HUS – MULIGE LOKALISERINGSALTERNATIV I OSLO	35
7.1	KRAV TIL LOKALISERING OG TILGJENGELIGHET	35
7.2	UNDERSØKELSE AV MULIGE LOKALITETER	35
7.3	OVERSIKT OVER MULIGE LOKALITETER	36
7.4	FORELØPIGE ANBEFALINGER	37
8	EIERSKAP OG ORGANISERING	40
8.1	PREMISSER VED UTFORMING AV EIERSKAPS- OG ORGANISASJONSFORM	40
8.2	ORGANISASJONSFORM	41
8.3	STYRING, LEDELSE OG FORVALTNING	46
8.4	ANBEFALINGER	47
9	ØKONOMI OG FINANSIERING	49
9.1	STIFTELSENS GRUNNKAPITAL.	49

9.2	KRAVSPESIFIKASJONER FOR AREALER, UTSTYR MV	49
9.3	HUSKOSTNADER	50
9.4	FINANSIERING	52
10	FRAMDRIFTSPLAN	57

Forord

Otto Hauglin rådgivning as har fått oppdraget med å utrede Dialogens hus av Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn.

Mandatet for oppdraget er gjengitt i pkt 2.2

Utredningen har vært gjennomført av en gruppe bestående av:

- Mag art Otto Hauglin, gruppens leder og med
- Professor Einar Dahle, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo,
- Generalsekretær, cand theol Vebjørn Horsfjord, European Council of Religious Leaders og
- Rådgiver, siviløkonom Terje Kaupang, Kirkens Bymisjon

som sakkyndige medlemmer.

Vi takker for oppdraget, for godt samarbeid med Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og for å ha fått muligheten til å utrede en institusjon som det moderne og mangfoldige Oslo og Norge trenger.

Oslo, 30 april 2010

Otto Hauglin rådgivning as

1 Sammendrag

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) nedsatte i 2009 en arbeidsgruppe for å skissere hvordan et Dialogens hus i Oslo kunne utformes.

På grunnlag av arbeidsgruppens rapport søkte STL Kultur- og kirkedepartementet om tilskudd til å gjennomføre en mulighetsstudie. Departementet innvilget søknaden og Otto Hauglin rådgivning as ble gitt i oppdrag å foreta studien.

Mulighetsstudien innledes med en beskrivelse av de ulike former for tros- og livssynsdialog, den historiske utvikling, tros- og livssynsdialogens status i Norge og mulighetene til å videreutvikle dialogen, blant annet gjennom etableringen av Dialogens hus.

Visjonen for Dialogens hus peker på at huset skal bidra til å konkretisere, synliggjøre og videreutvikle tros- og livssynsdialogen i dagens Norge. Dialogens hus bør bli et ressurscenter for tro og livssyn, for dialog og samarbeid, for informasjonsvirksomhet og for utadrettede arrangementer. Huset bør videre tilby muligheter til kontorfellesskap for ulike tros- og livssynssamfunn og dialoginitiativ.

I studien understrekes det at Dialogens hus bør stå for egne tiltak, knyttet til utstillinger, møter, seminarer, konferanser og dialoginitiativ. Det bør drive aktiv informasjonsformidling og tilby kompetanse til andre, f eks skoler.

Dialogens hus bør videre legge til rette for et fellesskap mellom de virksomhetene som hører til i huset og bør også kunne leies ut til andre, etter nærmere retningslinjer.

Huset bør være sentralt lokalisert i Oslo, med en selvstendig bygningsmessig synlighet og god tilgjengelighet, også på kveldstid. Det bør inneholde møterom av ulik størrelse og en åpen kafémulighet. Huset bør ha et nøytralt, fleksibelt seremonirom og et eget rom for stillhet, meditasjon og bønn.

Kontorfellesskapet bør, i tillegg til møteromsmuligheter, også ha felles resepsjon og tilbud om kontorservice.

Gjennom en kartlegging blant STLs medlemmer og et utvalg av dialogorganisasjoner ser det ut til at det er et foreløpig behov for 18–20 kontorplasser. Buddhistforbundet, Islamsk Råd Norge, Norges Kristne Råd, Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, The European Council of Religious Leaders og Kirkelig senter for religionsmøte og dialog har meldt sin interesse. I tillegg sier flere tros- og livssynssamfunn at de kan tenke seg å benytte huset på ulike måter.

I mulighetsstudien skisseres det visse krav til husets arkitektoniske utforming samt et romprogram som svarer til de funksjoner som skal dekkes. Det samlede bruttoareal beregnes til 2 350 m².

En rekke mulige lokaliseringalternativ i Oslo sentrum er undersøkt. Utredningsgruppen har særlig festet seg ved to alternativer: Kongens gt 1 som er bygget i 1640 og som ligger ved Bankplassen, og Wergelandsveien 21 som er oppført i 1866 og som ligger vendt mot Slottsparken ved siden av Kunstnerens hus. Utredningsgruppen mener at begge alternativene er gode, men anbefaler at man primært satser på Kongens gt 1 og inngår avtale om en langsiktig leiekontrakt.

Det anbefales at STL tar initiativ til å etablere Stiftelsen Dialogens hus som eneste stifter og at stiftelsen tar ansvaret for både programaktivitetene i regi av huset og drift av huset og kontorfellesskapet.

Hovedtrekkene i en økonomi- og finansieringsplan beskrives. Det redegjøres for mulige finansieringskilder fra ulike stiftelser og fond, men det konkluderes med at offentlige myndigheter, dvs Kulturdepartementet og Oslo kommune, må sikre en basisfinansiering for driften av huset.

Dersom STL vedtar å starte arbeidet med å etablere Stiftelsen Dialogens hus, anbefales det at det opprettes en egen prosjekteringsorganisasjon og at stiftelsen etableres så snart som mulig.

Mulighetsstudien konkluderer med at en sannsynlig "åpning" av Dialogens hus i Oslo tidligst kan finne sted mot slutten av 2012.

2 Bakgrunn, mandat og organisering

STL vedtok på sitt årsmøte i 2009 å ta initiativ til etablering av Dialogens hus i Oslo.

2.1 STLs arbeidsgruppe og søknad til Kultur- og kirkedepartementet

2.1.1 STLs arbeidsgruppe

STL nedsatte i januar 2009 en arbeidsgruppe med representanter for Islamsk Råd Norge, sekretariatet for Det europeiske religionslederrådet, Buddhistforbundet, dialogvirksomheten Emmaus, "Gud i storby"-prosjektet i Oslo bispedømme og sekretariatet i STL. Gruppen fikk i oppgave å skissere hvordan et Dialogens hus kunne utformes.

Arbeidsgruppen skisserte og beskrev to løsninger for et Dialogens hus:

- En *minimumsløsning* som innebærer samlokalisering i et kontorfellesskap basert på likeverdig deltakelse og medbestemmelse for de involverte organisasjoner og tros- og livssynssamfunn.

Kontorfellesskapet legger til for samtale og utveksling mellom de involverte om tros- og livssynsspørsmål, etiske spørsmål og dialogarbeid. Det vil være behov for kontorer, resepsjonstjeneste, fellesrom for kontorfellesskapet og møterom.

De organisasjoner og tros- og livssynssamfunn som tilhører kontorfellesskapet leier lokalene sammen. Organisasjonsmodellen må utredes nærmere.

Dialogens hus må være sentralt plassert i Oslo.

- En *maksimumsløsning* som innebærer at Dialogens hus gjøres til et ressurscenter for tro og livssyn og dialog, der de ulike virksomhetene som er lokalisert i huset bidrar med kompetanse til hverandres arbeid, sine medlemmer og til samfunnet.

Huset skal være en positiv ressurs i den store samtalen om hva slags rolle religion og livssyn skal ha i det offentlige rom. Huset og virksomhetene som holder til der kan legge til rette for kurs, veiledning, dialoggrupper, seminarer/konferanser temakvelder o.l.

Dialogens hus har kontorfasiliteter for tros- og livssynssamfunn som er medlemmer i STL og for dialogaktører. Huset har ulike møterom, lite auditorium og scene. Det skal være tilrettelagt for stillhet og tros- og livssynsrelatert praksis med fasiliteter for meditasjon og bønn. Det har egen kafé og bibliotek som er åpent for publikum. Huset disponerer egen leilighet med overnattingsmuligheter.

Organisasjonene og tros- og livssynssamfunnene som er en del av kontorfellesskapet står som eiere/leietakere av huset. Ledergruppen, dvs sekretariatslederne for hver av organisasjonene på huset bestemmer vedtekter og avgjør spørsmålet om nye leietakere.

Den forretningsmessige driften skilles ut som egen enhet med administrativ leder, underlagt ledergruppen.

Dialogens hus skal ha en plassering som gjør at alle brukere og gjester har god tilgjengelighet også på kveldstid. Det kan gjerne være lokalisert i et område med stort mangfold av religiøst liv og praksis i Oslo, dvs Grønland og Gamle Oslo. Det bør ikke være en del av et større kontorkompleks, men et frittstående hus stort nok til å romme de ulike virksomhetene samt en kafé.

Dialogens hus bør ha egne nettsider med lenker til husets aktører og andre tros- og livssynsaktører, samt dialoginitiativ i Norge og i utlandet.

2.1.2 Søknad til Kultur- og kirkedepartementet

25 mars 2009 sendte STL en søknad til Kultur- og kirkedepartementet om tilskudd til utredning av en samlokalisering i Dialogens hus. STL viste til at arbeidet med tros- og livssynsspørsmål samarbeidet og dialogen dem de ulike aktørene, utgjør en viktig ressurs for samfunnet. STL tar derfor initiativ til en samlokalisering av STLs sekretariat og andre religiøse og livssynsbaserte organisasjoner.

STL la vekt på at det vil være et viktig signal om at samarbeid og dialog mellom tros- og livssynssamfunn ikke bare er mulig, men at dette samarbeidet også kan skape noe nytt. I denne sammenhengen ble det understreket at det i en tid der religionenes plass i det offentlige rom er under debatt og det etterspørres kunnskap på dette feltet er det viktig at samfunnet legger til rette for at STL og religiøse eller livssynsbaserte organisasjoner kan spille inn sin kompetanse, både til hverandre og samfunnet som helhet.

Det ble også vist til dersom tverr-religiøse og livssynsbaserte dialoginitiativ/organisasjoner ble knyttet til Dialogens hus ville kompetansen øke på nasjonalt og internasjonalt dialogarbeid.

STL understreket at samlokalisering er viktig fordi det:

- Er et viktig signal til samfunnet for øvrig om at det kan skapes fellesskap på tvers av tros- og livssynsmessige grenser
- Bidrar til at organisasjonene er mer tilgjengelige for hverandre og offentligheten og gir praktiske muligheter for samarbeid om tros- eller livssynsrelaterte utfordringer eller spørsmål
- Gir stordriftsfordeler for relativt små virksomheter ved at det deles på administrative ressurser knyttet til drift av kontor
- Bidrar til å fremme forståelse og respekt på tvers av tro og livssyn og til å utforske dialogens muligheter.

STL viste til at regjeringen har som politikk å fremme dialog, samarbeid og samhandling mellom tros- og livssynssamfunnene både lokalt og nasjonalt. En støtte til utredning av Dialogens hus vil være med å styrke regjeringens arbeid på dette området.

I søknaden uttalte STL at man ønsket å realisere en samlokalisering i løpet av 2010.

Kultur- og kirkedepartementet innvilget søknaden og bevilget midler til å gjennomføre utredningen.

2.2 Mandat for denne utredningen

STL har fastsatt følgende mandat for denne utredningen:

Målet er å foreta en mulighetsstudie for å organisere kontor- og kompetansefellesskapet Dialogens hus, samt å legge et grunnlag for å søke tilstrekkelig finansiering fra relevante bidragsytere.

Mandatet beskriver fire områder som skal utredes:

- *Skissere en virksomhetsidé som viser hvilke muligheter Dialogens hus har som kontorfellesskap for relevante organisasjoner på tros- og livssynsfeltet og som bidrag til samhandling mellom de deltakende virksomhetene, blant annet gjennom kunnskaps- og kompetanseutvikling internt og eksternt*
- *Gi en behovsanalyse for bruken av Dialogens hus med utgangspunkt i aktuelle leietakere, samarbeidspartnere blant tros- og livssynsbaserte organisasjoner eller dialogbaserte virksomheter samt i forhold til eksterne samarbeidspartnere. Analysen skal konkretiseres i forhold til etterspørsel av aktuelle tjenester, romlig organisering, geografisk plassering og økonomiske og administrative behov.*
- *Skissere mulige modeller for eierskap, ledelse og forvaltning med særlig sikte på etablering, administrasjon og finansiering*
- *En framdriftsplan for hvordan Dialogens hus kan realiseres på kort og lang sikt.*

På de fire områdene skal det gis konkrete anbefalinger for hvilken modell som er best egnet for å realisere Dialogens hus innenfor en tidsramme på inntil to år.

2.3 Organisering av utredningen

2.3.1 Utredningsgruppen

Utredningsgruppen har bestått av:

- Mag art Otto Hauglin, Otto Hauglin rådgivning as, som prosjektleder og faglig ansvarlig for utredningsarbeidet

og sakkyndige på sentrale områder av utredningens mandat:

- Professor Einar Dahle, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, med særlig innsikt i bygningens utforming og romlige forutsetninger for ulike typer virksomhet,
- Generalsekretær, cand theol Vebjørn Horsfjord, European Council of Religious Leaders, med særlig innsikt i religions- og livssynsdialog, og
- Rådgiver, siv øk Terje Kaupang, Kirkens Bymisjon, med særlig innsikt i virksomhetsorganisering, forvaltning og økonomisk drift

2.3.2 STLs referansegruppe

STL har oppnevnt en referansegruppe for utredningen. Gruppen har:

- Drøftet konkretiseringer og prioriteringer ved oppstart av utredningsarbeidet.
- Kommentert midtveisrapporten og gitt innspill til avslutning av utredningsarbeidet.
- Kommentert utkastet til sluttrapport.

3 Tros- og livssynsdialog – noen perspektiver

3.1 Tros- og livssynsdialog – mål og rammer

Religions- og livssynsmøte er alle situasjoner der personer med forskjellig tro eller livssyn møter hverandre med bevissthet om disse forskjellene.

Religions- og livssynsdialog skiller seg fra andre typer dialog ved at aktørene i den aktuelle situasjonen opplever seg som representanter for en tro eller et livssyn. Den skiller seg fra annen type religionsmøte ved at den er preget av respekt og likeverd og at aktørene ikke sikter mot å vinne makt over den andre eller overbevise den andre til å skifte trosstandpunkt. Til dialog i streng forstand hører det også at deltakerne viser vilje til å lytte og forstå den andre og åpenhet for selv å bli forandret i møtet.

I internasjonal sammenheng er det vanlig å tale om religionsdialog eller trosdialog (interreligious dialogue, interfaith dialogue). Den norske konteksten, der livssynshumanister er og har vært sentrale dialogpartnere, stiller særlige krav til terminologi. Begrepet tros- og livssynsdialog er derfor det mest dekkende og det som brukes i fortsettelsen.

3.1.1 Ulike typer tros- og livssynsdialog

Det finnes mange forslag til hvordan man kan skjelne mellom ulike typer tros- og livssynsdialog. En mulig inndeling er:

- *Hverdagsdialog*

Mennesker med ulik tro og livssyn finner praktiske løsninger på hverdagens utfordringer, for eksempel markering av ulike religioners helligdager på skolen, halal-mat på firmafesten, uniformsregler i dagligvarebutikken som tillater sikhens turban eller støybegrensninger på søndager i borettslaget.

- *Læredialog*

Mennesker kommer sammen for å snakke om sine religioners lære og kulturelle praksis, for å lære av og om hverandre og for å oppdage overlappende trosstandpunkter for eksempel i forståelsen av gud, av lidelse etc. Læredialogen kan også omfatte samtaler om religionenes etiske systemer der dialogpartene blant annet kan undersøke hvilke etiske standpunkter man deler og om det er grunnlag for å tale om et felles verdigrunnlag og i tilfelle hva dette er.

- *Åndelig dialog*

Mennesker utforsker i fellesskap sine ulike religioner og livssyns åndelige praksis (fromhetspraksis) og inviterer hverandre til deltakelse for eksempel i rituelle handlinger eller meditasjon.

- *Handlingsdialog*

Mennesker av ulik tro og livssyn finner at de med utgangspunkt i hvert sitt etiske system inspireres til handling til beste for andre mennesker eller naturen.

- *Freds- og forsoningsdialog*

I konfliktsituasjoner der ulike tros- og livssynssamfunn står mot hverandre, kan freds- og forsoningsdialog brukes til å bringe partene sammen for å finne ikke-voldelige løsninger og samme treffe tiltak som reduserer spenningsnivået og skaper grobunn for sameksistens.

- *Dialog som interessefellesskap*

Slik dialog kan likne handlingsdialogen, men har primært utgangspunkt i at ulike religioner og livssyn har overlappende interesser, eller at en tros- og livssynsorganisasjon ønsker å vise solidaritet og fremme et annen tros- eller livssynssamfunns interesser sammen med denne. Det kan dreie seg om arbeid for tros- og livssynsfrihet, ytringsfrihet eller fremme av for eksempel økonomisk interesser overfor myndighetene.

3.1.2 Formål med dialogen

Det er vanlig å hevde at tros- og livssynsdialogen er et mål i seg selv og at den ikke må gjøres til redskap for å nå andre mål. Mer presist er det å fastslå at tros- og livssynsdialog kan brukes enten til å fremme mål som er i overensstemmelse med det respektfulle og gjensidige møtets natur, eller til å fremme mål som ikke er det. Tros- og livssynsdialog kan brukes til å fremme sameksistens mellom religioner og livssyn, integrering av innvandrergupper, fredsløsninger i konfliktsituasjoner osv. Dette er legitimt.

Men dialog kan også utnyttes til å fremme egne økonomiske interesser eller innprente i mennesker et bestemt tenkesett eller etiske oppfatninger. Dette er ikke legitimt og kan kalles misbruk av dialogen. Maktforholdet mellom aktørene er én blant flere faktorer som må vurderes for å avgjøre om målene for dialogen er legitime.

Norske myndigheter har lenge sett verdien av tros- og livssynsdialog. I Regjeringens politiske plattform ("Soria Moria II") heter det at:

Religionsmangfoldet beriker samfunnet og stiller oss overfor nye utfordringer. Åpen samtale, samarbeid og samhandling mellom tros- og livssynssamfunnene lokalt og nasjonalt fremmer gjensidig forståelse og bidrar til respekt både for ulikheter og for de felles verdier samfunnet skal bygge på.

Det økende religionsmangfoldet og de pågående reformene i statskirkeordningen utgjør bakteppet for meldingen om religionspolitikk som Regjeringen har lovet å legge fram for Stortinget etter drøfting med tros- og livssynsorganisasjonene. Det går også en bro til religions- og livssynspolitikken fra Regjeringens ønske om bedre inkludering og integrering av innvandrergupper.

For å nå sine mål må myndighetene bidra til stadig utvikling av tros- og livssynsdialogen i Norge samtidig som de respekterer at tros- og livssynssamfunnene selv må være de egentlige subjektene. Erfaringer fra samvirket mellom myndigheter, STL og andre dialogaktører fra senere år er gode.

3.1.3 Skillet mellom aktør og arena

For å forstå dynamikken i den organiserte tros- og livssynsdialogen er det viktig å være bevisst på skillet mellom *aktør* og *arena*. Begge kreves for en vellykket tros- og livssynsdialog. Aktørene er de personer som deltar i dialogaktiviteter og/eller de tros- og livssynssamfunn som de representerer. Arenaen er det stedet møtet skjer, inkludert den organisasjonen eller det organet som tilrettelegger for møtet.

Det kan være problematisk når forskjellen på aktør og arena blir uklar. Både i Norge og internasjonalt finnes organisasjoner som presenterer seg som arenaer for dialog, mens de like mye er organisasjoner for å fremme bestemte trosoverbevisninger. De etablerte tros- og livssynssamfunnene holder gjerne en viss avstand til slike organisasjoner.

Både ved etablering av et Dialogens hus og i dets framtidige aktiviteter vil man få behov for å avgrense seg mot enkelte typer aktiviteter og organisasjoner som bruker dialogbegrepet på måter som kommer i konflikt med de verdiene som STLs arbeid bygger på. Som en hjelp kan det være aktuelt å utvikle en verdiplattform for Dialogens hus.

For at tros- og livssynsdialogen skal lykkes, kreves det at både aktører og arenaer utvikles. Ensidig fokus på aktørene vil gi mangel på steder der dialogen kan utspille seg uten å være avhengig av et bestemt tros- eller livssynssamfunn som tilrettelegger. Ensidig fokus på arenaene, for eksempel på STL, kan medføre at aktørene, f.eks. de etablerte tros- og livssynssamfunnene, ikke har tilstrekkelig kompetanse. Hvis arenaen domineres av personer som har dialog som hovedinteresse og perifer tilhørighet til eget tros- eller livssynssamfunn, kan den også bli mindre interessant for de som representerer etablerte tros- og livssynssamfunn.

3.2 Tros- og livssynsdialog - historisk utvikling og internasjonale tendenser

"... ingen verdensfred uten religionsfred. Og ingen religionsfred uten religionsdialog."

Ordene kommer fra den katolske teologen Hans Küng som gjennom den siste generasjonen har vært blant de fremste talspersoner for dialog mellom verdens religioner som et instrument til å fremme fredelig sameksistens på tvers av kulturelle, språklige og religiøse skillelinjer. Küng var hovedarkitekt for en uttalelse om en "global etikk"² som i 1993 vant tilslutning fra ledende representanter for alle større religioner under det såkalte *Parlamentet for verdens religioner* som ble arrangert i Chicago det året.

Küngs blikk for religionenes betydning for fred i verden speiles i Samuel Huntingtons tese om et sammenstøt mellom sivilisasjoner. Den ble først lansert i en artikkel i 1993 og fikk fornyet oppmerksomhet etter terrorangrepene i USA 11 september 2001. I følge ham kan verden deles i et knippe sivilisasjoner som hver for seg er knyttet til en bestemt religiøs tradisjon. Han mener at de viktigste konfliktlinjene i verden går mellom disse sivilisasjonene.

Küng vektlegger fellesskapet mellom religioner mens Huntington betoner forskjellene, men de bygger begge på det samme premisset: Religionene spiller en vesentlig rolle i verden. De former identiteter, motiverer til handling både i nære relasjoner og på samfunnsnivå (politikk), regulerer etikk og moral og har som institusjoner betydelig makt. Mens det i tiårene etter andre verdenskrig var vanlig å regne med at religion fikk stadig mindre betydning (sekularisering), er religionenes tilbakekomst de siste tiårene nå alminnelig akseptert som et faktum.

¹ Hans Küng: *Etikk for verdens fremtid*. Gyldendal. Oslo 1990

² "global etikk" er en vanlig norsk oversettelse selv om det innsnevrer betydningen av originalens engelske "global ethic" og tyske "Weltethos".

3.2.1 Organisert tros- og livssynsdialog

Religion antar i dag imidlertid nye former og preges av endringer på andre områder, ikke minst av teknologisk utvikling og migrasjon. Innenfor alle større religioner har det vokst fram fundamentalistiske retninger som har bred appell og som definerer seg blant annet gjennom tydelig avvisning av all annen religion. Samtidig har andre retninger innenfor de samme religionene orientert seg stadig sterkere i retning respektfull samtale og fredelig sameksistens.

Innenfor kirkene, som har dominert den religiøse scenen i Europa, skjedde dette blant annet gjennom Det annet Vatikankonsil for den katolske kirke, og i arbeidet i Kirkenes verdensråd for protestantiske og ortodokse kirker.

Parlamentet for verdens religioner i 1993 markerte hundreårsjubileet for en samling med samme navn i Chicago i 1893. Dette regnes gjerne som begynnelsen på organisert religionsdialog der representanter fra trossamfunnene møtes på like fot. Likevel er det først i de seneste tiårene at slik dialog har skutt fart og fått samfunnsmessig betydning med fremveksten av større interreligiøse nettverk, blant annet Religions for Peace og United Religions Initiativ, og etter hvert et mangfold av multilaterale og bilaterale konferanser og møtepunkter.

Mange aktører, både sekulære og religiøse, skaper nå møteplasser for religionene. Mye oppmerksomhet rettes mot dialog mellom kristendom og islam. Blant de vesentligste prosessene akkurat nå er kristen–muslimsk dialog i kjølvannet av det muslimske initiativet "A Common World" (2007) samt et saudiarabisk dialoginitiativ.

I Europa har både EU og Europarådet gradvis gitt større oppmerksomhet til dialog med og mellom tros- og livssynssamfunn. Samtidig spores en viss berøringsangst overfor disse temaene, og tros- og livssynsdialog håndteres av både Europakommisjonen og Europarådet fortrinnsvis som en underkategori under interkulturell dialog.

I mars 2008 vedtok Det europeiske religionslederrådet (European Council of Religious Leaders – ECRL) *Berlindeklarasjonen for interreligiøs dialog*. I tretten punkter skisseres viktige prinsipper for respektfull dialog, prinsipper som også godt sammenfatter den forståelsen av dialog som ligger under den organiserte tros- og livssynsdialogen i Norge. Blant disse er åpenhet for å bli påvirket av den andre, respekt for ulikheter, deltakelse i dialogen med full integritet i egen tradisjon, oppmerksomhet på asymmetriske maktforhold og trygghet på at ulike sannhetsanspråk ikke truer dialogen som sådan.

Dialog mellom internasjonale religiøse ledere er nødvendig, men de fleste praktiske utfordringer mellom religioner må møtes på nasjonalt eller lokalt nivå.

De aller fleste dialoginitiativ er lokale og ikke organisert innenfor større strukturer. I Europa finnes det et mangfold av slike i de fleste land. Størst aktivitetsnivå er det trolig i Storbritannia der både islam, hinduisme, sikhisme, jødedom og buddhisme er betydelige og synlige religioner ved siden av katolsk og protestantisk kristendom, og der myndighetene aktivt har fremmet dialogtiltak.

Mange lokale dialoginitiativ i Storbritannia er knyttet til Interfaith Network som også utgjør et nasjonalt interreligiøst råd. Forskjellige former for nasjonale interreligiøse råd med ulike grader av representativ deltakelse fra de store religionene, og noen ganger fra ikke-religiøse livssynssamfunn, finnes i mange europeiske land. Både i Tyskland og Frankrike har myndighetene tatt initiativ til dannelsen av slike råd. I for eksempel Belgia har initiativet kommet fra tros- og livssynssamfunnene selv, men har blitt møtt med

aktiv støtte fra myndighetene. Et nasjonalt interreligiøst råd i Sveits markerte seg tydelig i forkant av folkeavstemningen om forbud mot minareter med en advarsel mot voksende fremmedhat.

3.2.2 Dialogens hus andre steder

Det finnes ikke mange konkrete forbilder for et Dialogens hus i Europa, men to fortjener oppmerksomhet:

I Hannover ble "Haus der Religionen" (www.haus-der-religionen.de) etablert i 2005 på bakgrunn av et interreligiøst samarbeid som begynte tidlig i 1990-årene. Byens "Forum for religioner", som har representanter for seks religioner, kristne, muslimer, jøder, buddhister, hinduer og bahai, driver huset. I 2009 ble det også etablert et religionslederråd som tar vesentlige beslutninger som angår huset. Selve huset er stilt til rådighet av en menighet i den evangelisk-lutherske kirken i byen, som er flertallsreligionen i Hannover.

Haus der Religionen i Hannover er først og fremst et møtested. Det er ikke et kontorfellesskap for de deltakende organisasjonene. Sentralt i huset er en permanent utstilling, "Religioner i dialog". I tillegg er det midlertidige utstillinger av ulike slag. Huset har møteromsfasiliteter som brukes til dialogmøter, seminarer, foredragsserier etc. En del av virksomheten retter seg mot skoleklasser som besøker huset. Konfirmantgrupper og tilsvarende ungdomsgrupper er også velkomne.

Et Haus der Religionen i Bern (www.haus-der-religionen.ch) har vært under planlegging siden 2002, men er foreløpig ikke realisert. Planene har vært langt mer ambisiøse enn i Hannover med ønske om å bygge et eget hus for formålet der arkitekturen aktivt understøtter dialogen.

Planen har vært at huset skal fungere både som arena for dialog og som hjem for ulike religioners egne aktiviteter. Det har vært uenighet mellom ulike religioner om huset skulle inneholde seremonirom. Buddhister og hinduer har ønsket dette, kristne, muslimer og jøder har vært skeptiske. Berns myndigheter har støttet prosjektet økonomisk, men det har vært vanskelig å finne tilstrekkelig finansiering, og byggingen er utsatt flere ganger.

3.2.3 Momenter fra erfaringer i andre land

Over hele Europa møter det interreligiøse samarbeidet noen av de samme utfordringene: Hvem er representative for de ulike trosretningene? Hvilket minimum av felles forståelse forutsettes for deltakelse i dialogen? Hvilken vekt, f.eks. antall medlemmer og stemmevekt, skal de ulike religioner og livssyn gis i samarbeidsfora?

I europeisk sammenheng er den norske modellen, der flertallsreligionen (Den norske kirke), deltar i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn på samme vilkår som de minste minoritetene, ett unntak. STL utmerker seg også ved den aktive og konstruktive rollen livssynshumanister, i særdeleshet Human-Etisk Forbund, har spilt.

Som med mye annen virksomhet i frivillig sektor er dialogarbeid ikke bare avhengig av ryddige formelle rammer, men også av mennesker som har lyst og pågangsmot til å drive arbeidet framover.

Flertallsreligionen vil vanligvis ha tilgang på større økonomiske og menneskelige ressurser enn minoritetene og har ofte også den beste plattformen for å nå ut i offentligheten eller øve innflytelse på myndighetene. Derfor er det ikke uvanlig at de største religionene eller livssyn leder an i tros- og livssynsdialogen, tilbyr møteplasser og fungerer som tilretteleggere selv om dette kan gå på tvers av ønsket om fullstendig likeverdig deltakelse fra alle parter.

3.3 Tros- og livssynsdialog i Norge

3.3.1 Medlemstall i tros- og livssynssamfunn i Norge

Med unntak av enkelte kristne frikirker og Det mosaiske trossamfund, som har en viss nedgang i antall medlemmer, opplever alle tros- og livssynsminoriteter i Norge økning i medlemstallene. Innvandring er en hovedårsak, men det er også en tendens til mer systematisk organisering av religionene som følge av støtteordningen til tros- og livssynssamfunn. En slik prosess skjer gradvis, blant annet fordi mange innvandrere ikke er vant med å melde seg inn i et trossamfund selv om de kjenner tilhørighet til en religion.

Statistisk sentralbyrås oversikt viser at det i alt var 430 287 medlemmer i tros- og livssynssamfunn utenom Den norske kirke per 1. januar 2009, fordelt slik:

<i>Tros- og livssynssamfunn utenom</i>	<i>Antall medlemmer 1 januar 2009</i>
<i>Den norske kirke</i>	
Bahai	1 023
Buddhisme	12 252
Hinduisme	5 238
Islam	92 744
Jødedom	803
Kristendom	234 772
Sikhisme	2 713
Livssyn	81 124
Andre	618
	430 287

I 1980 var det til sammenlikning 1 006 registrerte medlemmer av muslimske trossamfunn i Norge.³ Blant kristne kirker utenom Den norske kirke er Den katolske kirke klart størst med 57 348 registrerte medlemmer fulgt av pinsemenighetene med 39 590.

Det er grunn til å understreke at tallene gjelder registrerte medlemmer. Den katolske kirke anslår at den betjener over 200 000 mennesker, et tall som har økt kraftig de siste årene med arbeidsinnvandring fra Øst-Europa. De beste anslagene for den muslimske befolkningen ligger på 130 000 til 150 000 personer.⁴

Selv om islam får mest oppmerksomhet som innvanderreligion, er det et betydelig innslag av andre religioner blant dem som kommer til Norge, ikke minst kristne, både katolikker og protestanter.

³ Leirvik, Oddbjørn, *Religionspluralisme. Mangfold, konflikt og dialog i Norge*, Oslo 2007, s.25

⁴ samme sted

3.3.2 Tros- og livssynsdialogens utvikling i Norge

Til tross for at Norge ikke har lang erfaring med et stort mangfold av religioner og livssyn, er den organiserte tros- og livssynsdialogen velutviklet i Norge sammenliknet med de aller fleste andre land. Den har ofte vært orientert mot rettighetsspørsmål og religionspolitiske temaer og har gitt stort rom for tros- og livssynsminoritetene.

En av de lengste røttene for dagens religionsdialog i Norge finnes i Frikirkerådet, opprinnelig Dissentertinget, som i 2006 ble slått sammen med Norges kristne råd. Frikirkerådet samlet de protestantiske frikirkene og fremmet deres interesser i offentligheten og overfor politiske myndigheter.

Frikirkene har hver for seg og gjennom Frikirkerådet og Norges Kristne råd blitt viktige aktører i religions- og livssynsdialogen i Norge. Deres arbeid for religionsfrihet er med tiden også kommet andre religioner til gode. I dagens situasjon har Norges Kristne Råd fornyet relevans på denne arenaen siden mange innvandrere tilhører protestantiske frikirker.

I tiårene etter andre verdenskrig ble Human-Etisk Forbund (HEF) en ny stemme som utfordret Den norske kirkes hegemoni på tros- og livssynsområdet og dermed også la grunnlaget for dialog mellom likestilte tros- og livssynssamfunn. HEF har stor troverdighet i tros- og livssynsdialogen i Norge.

Jødedommen er den religionen som har vært lengst etablert i Norge ved siden av kristendommen. Med økende innvandring og etablering av menigheter for muslimer, buddhister, hinduer, sikher og andre religioner og livssyn i løpet av 1980- og 90-årene var forutsetningene skapt for genuin tros- og livssynsdialog på nasjonalt nivå.

Nansenskolen på Lillehammer var av de første som skapte arenaer for slik dialog, og religion og livssyn i skolen ble et av de viktigste temaene i samtalene.

Verdikommisjonen, som arbeidet fra 1998 til 2001, ble også en sentral arena for møte mellom tros- og livssynssamfunn.

Dialogsenteret Emmaus på Grünerløkka i Oslo var også blant de tidlige tilretteleggerne for religionsdialog og de første som hadde ansatte som arbeidet med religionsdialog på fulltid. Senteret, som var en virksomhet innenfor den kristne organisasjonen Areopagos, tidligere Den nordiske kristne buddhistmisjon, la til rette for dialog mellom kristne og muslimer, buddhister og nyreligiøse.

Emmaus er i sin opprinnelige form nylig nedlagt, men virksomheten videreføres i *Kirkelig senter for religionsmøte og dialog* som et samarbeidsprosjekt mellom Areopagos og Oslo bispedømme i Den norske kirke og støttet av Mellomkirkelig råd for Den norske kirke og Kirkens nødhjelp.

Skolen har vært viktig i norsk tros- og livssynsdialog både som tema og som arena. Utredningen fra 1995 som la grunnlaget for overgangen fra det tradisjonelle kristendomsfaget til KRL-faget, fra 2009 RLE, vektla dialogaspektet ved faget og hadde tittelen *Identitet og dialog*. Selv om faget har vært omstridt, er det liten tvil om at det i mange tilfeller har fungert som en arena for dialog, ikke minst hverdagsdialog slik den er definert over, noe som også gjelder skolehverdagen for øvrig. Som regel er skolen den viktigste fellesarenaen i lokalsamfunn der mange religioner er godt representert.

I 1993 etablerte Islamsk råd Norge og Den norske kirke det første formelle dialogforumet mellom islam og kristendom i Norge med *Kontaktgruppa for Islamsk råd Norge og Mellomkirkelig råd*.

3.3.3 Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL)

STL ble etablert i 1996. Forløperen var en allianse av tros- og livssynssamfunn som fant sammen i motstand mot det nye KRL-faget, *Aksjon for livssynsfrihet i skolen*. Den implisitte dialogerfaringen ga deltakerne inspirasjon til å etablere et permanent dialogforum, og man la vekt på også å inkludere flertallsreligionen, Den norske kirke, som ikke hadde vært en del av KRL-alliansen.

STLs sammensetning og arbeidsmåte, med sterk vektlegging av konsensus, har hatt både styrker og svakheter, men har sikret at rådet har kunnet eksistere i 14 år uten at uenighet har ført til at noen har forlatt forumet.

STL har nesten konsekvent holdt seg unna uttalelser om utenrikspolitiske eller internasjonale spørsmål til tross for at mange av medlemssamfunnene har sterke interesser i slike. Ofte henvises slike spørsmål til *Oslokoalisjonen for tros- og livssynsfrihet* der STL er én av eierne.

Religionspolitiske spørsmål har vært dominerende på STLs agenda, og STL har fungert som en arena for avklaring av standpunkter tros- og livssynssamfunnene imellom, både på aksene religiøse – ikke-religiøse livssyn, på aksene majoritet – minoritet, og minoritetene imellom. For en del av de mindre minoritetene har STL spilt en viktig rolle både for å bevisstgjøre om rettigheter og muligheter i det norske samfunnet og som kontaktformidler overfor myndighetene.

For Den norske kirke har deltakelse i STL så vel som i andre dialogfora gitt viktige impulser som kan spores i en økende lydhørhet for minoritetenes interesser. Den norske kirkes egen utredning om forholdet mellom stat og kirke, *Samme kirke – ny ordning* (2002) er i så måte interessant ved at argumentasjonen for et skille mellom stat og kirke i meget sterk grad vektlegger likebehandling av tros- og livssynssamfunn og minoritetenes rettigheter i et religiøst mangfoldig Norge.

Spørsmål knyttet til religionspolitikk og tros- og livssynssamfunns rettigheter og samarbeid har vært dominerende på STLs dagsorden. Men andre typer dialog mellom tros- og livssynssamfunn, knyttet til trosinnhold, til spiritualitet og etiske spørsmål utover det rent rettighetsbaserte har også vært en del av STLs arbeid, og nye former for dialog er under utvikling, blant annet knyttet til kunst og kulturuttrykk.

Siden 2006 har STL mottatt støtte fra Kulturdepartementet til arbeid for å fremme lokale dialoginitiativ i de større byene utenfor Oslo. I den sammenheng har det vært mer rom for slik dialog, trolig fordi mange religionspolitiske temaer oppleves ivaretatt på nasjonalt nivå.

Dette illustrerer også et annet trekk ved STL: Rådet er et nasjonalt organ, men er av mange grunner svært Oslodominert. Bare sjelden har rådet hatt medlemmer utenfor det sentrale østlandsområdet.

Et annet tiltak for å gi rom for en type tros- og livssynssamtale som ble lite vektlagt i STL, var opprettelsen av *Religions- og livssynslederforum* i 2008. Forumet samler de fremste åndelige lederne for trossamfunnene og personer i motsvarende posisjoner i livssynssamfunnene, en fra hvert av STLs medlemssamfunn. Forumet har gitt rom for samtale om rollen som tros- og livssynsleder og vært et sted der disse til dels høyt profilerte lederne kan utvikle relasjonene seg imellom.

Det følger av den rollen STL har spilt som beskrevet over, at interreligiøse seremonier ikke har vært en vesentlig del av STLs virke. Markeringen *En verden i sorg* i forbindelse

med flodbølgekatastrofen 26 desember 2004, som fant sted 16 januar 2005 i Oslo rådhus, er derfor et unntak.

STL hadde lenge kun finansiering til en medarbeider i 50 prosent stilling. Det ble ansett som praktisk å legge det lille sekretariatet i tilknytning til en av de sterkere medlemsorganisasjonene. STL fikk derfor kontor sammen med Frikirkerådet som holdt til i Kirkens hus. Da Kirkens hus flyttet til nåværende lokaler, og da Frikirkerådet ble slått sammen med Norges kristne råd, fulgte STL med.

Det har aldri vært noen direkte tilknytning mellom STLs sekretariat og Den norske kirkes nasjonale sekretariater, men Kirkens hus oppleves først og fremst som Den norske kirkes hovedkvarter. Tilhørigheten i Kirkens hus oppleves av en del som problematisk, og Kirkens hus er av åpenbare grunner en lite egnet arena for en del av STLs aktiviteter. STL vil ikke kunne etablere seg med en "hjemmebane" så lenge sekretariatet beholder dagens kontorer. Nærhet til Norges kristne råd utgjør imidlertid ikke noe problem dersom dette skulle bli del av Dialogens hus.

3.3.4 Andre typer dialogtiltak

I tillegg til den organiserte tros- og livssynsdialogen som er beskrevet over, finnes en rekke andre dialogtiltak som grenser opp mot tros- og livssynsdialogen både når det gjelder målsetninger og/eller arbeidsformer, enten det dreier seg om integrering av innvandrere i Norge eller arbeid for fred og forsoning utenfor Norges grenser.

Disse tiltakene atskiller seg fra tros- og livssynsdialogen ved at deltakerne ikke er representanter for tros- og livssynssamfunn. De er imidlertid av stor relevans for tros- og livssynsdialogen som mulige samarbeidspartnere og i forbindelse med utvikling av dialog som metode.

Her er noen eksempler:

- *Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI)*. Nasjonalt, statlig organ med overordnet ansvar for integreringsarbeid. I egenpresentasjonen vektlegger IMDI at de "satser på dialog i mangfoldsarbeidet".
- *Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM)*. Samler representanter for innvandrerbefolkningen i hele landet og engasjerer seg blant annet mot diskriminering og for et inkluderende arbeidsliv. Utvalget har seks ansatte i sekretariatet, som ligger i Oslo.
- *Enhet for mangfold og integrering, Bydel Grünerløkka (EMI)*. Tiltak i en av Oslos bydeler med størst innvandrerbefolkning. Blant målsetningene for arbeidet er "å bidra til styrking og videreutvikling av interkulturelle og interreligiøse nettverk og arenaer".
- *Nansen dialog*. Arbeidet springer ut av Nansenskolen på Lillehammer, som også var sentral i den tidlige fasen med tros- og livssynsdialog i Norge (se over). Nansen dialog arbeider primært på Vest-Balkan der de "bruker dialog som virkemiddel for å støtte forsoningsprosesser og fredsbygging".
- *Wergelandssenteret (The European Wergeland Centre)*. Senteret ble etablert i 2009 av Europarådet i samarbeid med norske myndigheter. Det er et ressurscenter for interkulturell dialog i Europa med skolevesenet i Europarådets 47 medlemsland som hovedmålgruppe.

3.4 Tros- og livssynsdialogens forutsetninger og muligheter i dagens Norge

Selv om møtet mellom religioner, i særdeleshet møtet mellom det tradisjonelle norske storsamfunnet og islam, har en sentral plass i et mediebilde der konflikter ofte betones, er forholdet mellom tros- og livssynssamfunn i Norge relativt lite spenningsfylt, sammenliknet med mange andre land. Det lar seg vanskelig dokumentere at den institusjonaliserte tros- og livssynsdialogen er årsak til dette, men det er nærliggende å tro at den har spilt en positiv rolle.

Myndighetene vil i tros- og livssynsdialogen se mulighet for å fremme integrering av innvandrergupper, fremme respekt og forståelse mellom ulike grupper, motarbeide framvekst av ekstremisme og fundamentalisme og finne praktiske og pragmatiske løsninger som oppfyller de rettigheter minoritetsgrupper har både ut fra en etisk vurdering og ut fra nasjonal og internasjonal rett.

Tros- og livssynssamfunnene deler langt på vei de samme interesser, også med utgangspunkt i egen tros- og livssynsmessig overbevisning. I tillegg vektlegger de den muligheten dialogen gir for fordykning og utforskning av egen trosoverbevisning og understreker gjerne at dialog er en realisering av etiske fordringer som ligger i den enkelte religion eller livssyn.

3.4.1 Forutsetninger for god tros- og livssynsdialog

Det er imidlertid ikke gitt at tros- og livssynsdialogen uten videre oppfyller de forventningene som er knyttet til den. For at det skal skje kreves blant annet

- Representativ deltakelse i sentrale dialogorganer, dvs at de som deltar i dialog må ha en viss autoritet i eget tros- eller livssynssamfunn
- Dybde i dialogen, dvs at dialogen gir rom for grundige samtaler som skaper ny forståelse
- Bredde i dialogen, dvs at dialogen inkluderer et mangfold av tros- og livssynssamfunn og et mangfold innenfor hver av de store tros- og livssynstradisjonene
- Et stort geografisk nedslagsfelt, dvs at dialoginitiativ ikke begrenses til Oslo eller de største byene
- Et mangfold av uttrykksformer, dvs at dialogarenaene må appellere til ulike typer mennesker med forskjellig kulturbakgrunn, utdannelse, språkbeherskelse, estetiske preferanser etc.

For at dialogen skal nå sine mål, stilles krav både til aktørene og arenaene.

3.4.2 Utviklingsmuligheter for tros- og livssynsdialogen i Norge

Ut fra det som så langt er skissert, ser vi følgende muligheter og utfordringer for den organiserte tros- og livssynsdialogen i Norge som bør tas med i betraktning ved etablering og utforming av et Dialogens hus:

- *Tros- og livssynsdialogen kan fordypes*

15 til 20 år med organisert tros- og livssynsdialog i Norge har skapt et grunnlag av tillit og respekt mellom aktørene. På dette grunnlaget kan samtalene videreutvikles til i enda større grad å ta opp betente spørsmål der

aktørene ikke kan forventes å komme til enighet, men der en dypere forståelse av hverandres standpunkter bidrar til redusert konfliktnivå.

- *Tros- og livssynsdialogen kan involvere flere og få større bredde*

Tros- og livssynsdialogen i Norge har stor bredde i den forstand at de fleste tros- og livssynssamfunn av betydning er involvert. Det er imidlertid avgjørende for dialogens verdi og legitimitet at de sentrale aktørene gir rom for en større bredde innenfor hvert tros- eller livssynssamfunn.

Flere personer må få erfaringer fra dialogarenaene og utvikle kompetanse i dialogarbeid. For å lykkes med dette, er det blant annet nødvendig å utvikle "lavterskelarenaer" slik at tros- og livssynsdialogen ikke monopoliseres av dem som har mest erfaring fra før.

- *Tros- og livssynssamfunnene kan utvikle den interne samtalen om religionsmøtet*

Dette er nært forbundet med forrige punkt og handler om å gi legitimitet til den organiserte tros- og livssynsdialogen. I noen sammenhenger snakkes det om "resepsjon", hvordan erfaringer fra møtet med representanter for andre religioner og livssyn mottas av og påvirker eget tros- eller livssynssamfunn.

Ikke minst hvis tros- og livssynsdialogen skal bidra til å begrense fundamentalisme og ekstremistiske holdninger, er det nødvendig at dialogerfaringer leder til tilsvarende åpne, ærlige og noen ganger konfronterende samtaler internt i tros- og livssynssamfunnene.

- *Tros- og livssynssamfunnene kan utvikle dialogen innenfor hver enkelt hovedtradisjon*

Dette likner på punktet over og har samme begrunnelse, men dreier seg om samtale mellom representanter for ulike tros- og livssynssamfunn som identifiserer seg med samme religion eller livssyn. Slik intra-religiøs samtale skjer blant annet i Norges kristne råd og i Islamsk råd Norge.

Slik samtale kan blant annet bidra til at nyetablerte trossamfunn, for eksempel nye moskeer eller nye (immigrant)kirker, trekkes inn i det fellesskapet som den organiserte tros- og livssynsdialogen utgjør.

- *Tros- og livssynsdialogen kan utvikle nye former*

Et større mangfold av uttrykksformer i religions- og livssynsmøtet, både verbale og ikke-verbale, vil gi tros- og livssynsdialogen større appell og sikre bredere deltakelse. Det vil samtidig være et bidrag til en dypere og mer flerfasettert forståelse av religioners og livssyns betydning for mennesker i dag.

- *Det kan skapes mekanismer for å dele erfaringer fra vellykket dialogarbeid ("best practices")*

Aktørene i tros- og livssynsdialogen kan i fellesskap finne nye og mer effektive metoder for å dele erfaringer ("best practices") fra dialogarbeidet som kan inspirere til nye dialoginitiativer, ikke minst i deler av landet der dialogen har vært mindre utviklet.

- *Internasjonale kontakter kan utvikles videre*

Tros- og livssynsdialog i Norge har i all hovedsak vært orientert om nasjonale og lokale spørsmål. Den organiserte dialogen har hatt få forbindelser til tilsvarende arbeid i andre land. Det ligger muligheter i å knytte flere internasjonale kontakter, både for å lære av andres erfaringer og for å dele de mange gode erfaringene fra Norge.

De fleste land i Vest-Europa står overfor utfordringer som likner de norske, og selv om organisert dialog ikke er kommet langt, har en del land likevel atskillig lengre erfaring med religionsmøtet.

- *Tros- og livssynssamfunn kan utvikle flere samarbeidsprosjekter*

De som deltar i tros- og livssynsdialog understreker gjerne at mange religioner og livssyn deler en del grunnleggende verdier som motiverer til etisk handling. I dette ligger muligheter for å utvikle mer felles aktivitet som går utover tros- og livssynssamfunnenes egne interesser eller gjensidige solidaritet. Eksempler kan være hjelpeprosjekter for sosialt vanskeligstilte, leksehjelp til barn eller internasjonale utviklingsprosjekter.

- *Aktørene i tros- og livssynsdialog kan søke samarbeid med andre organisasjoner*

Den organiserte tros- og livssynsdialogen vil vinne på en større berøringsflate med samfunnet for øvrig og kan søke mer samarbeid med offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner. Fellestiltak som beskrevet i forrige punkt gir muligheter for samarbeid med for eksempel skoleverket og Røde kors. Samarbeid med offentlige etater med ansvar for integrering av innvandrerbefolkningen kan også utvikles videre.

- *Tros- og livssynsdialogen kan være utgangspunkt for flere seremonier*

Det er mulig, men slett ikke sikkert at STLs medlemssamfunn finner det ønskelig å holde felles seremonier oftere, enten ad hoc knyttet til særlige hendelser, eller på fast basis.

- *Tros- og livssynssamfunnene kan arbeide for å gjøre dialogarbeidet mer synlig og bedre kjent*

Den organiserte tros- og livssynsdialogen har ikke vært særlig synlig for offentligheten. Slik synlighet er nødvendig for å gi arbeidet legitimitet. Alle utviklingspunktene som er nevnt over vil bidra til større synlighet.

Dersom ulike aktiviteter som åpne debattmøter, meditasjonskurs, kunstutstillinger, konserter, leksehjelp etc. i Oslo knyttes til et Dialogens hus, vil det gi større synlighet og kunne bidra til en positiv utviklingsspiral der større oppmerksomhet gir bredere deltakelse og flere arrangementer, som igjen øker oppmerksomheten om arbeidet.

4 Visjon og virksomhetsidé

4.1 Behov for Dialogens hus flere steder i landet?

Vi anser det som vesentlig at begrepet Dialogens hus og visjonen for hva det kan være beskrives slik at det ikke bare egner seg for å bli realisert i Oslo.

Selv om denne konkrete utredningen vil knyttes til lokalisering, organisering og finansiering av en slik institusjon i Oslo, vil både visjon og virksomhetsidé kunne ha betydning for og være retningsgivende for tilsvarende etableringer andre steder i landet. Behovet for å konkretisere og utvikle tros- og livssynsdialogen, jf kap 3, og å realisere Dialogens hus som et virkemiddel for å imøtekomme dette behovet eksisterer ikke bare i Oslo, men mange andre steder.

I dette kapitlet vil vi derfor beskrive forslagene til visjon og virksomhetsidé slik at de kan anvendes bredere; i de følgende kapitlene vil vi imidlertid konsentrere oss om å beskrive hvordan vi tenker oss Dialogens hus realisert i Oslo.

Vi vil imidlertid anbefale at STL drøfter om og eventuelt hvordan initiativ til etablering av Dialogens hus andre steder enn i Oslo skal tas.

4.2 Minimums- eller maksimumsløsning for etablering av Dialogens hus i Oslo?

STLs arbeidsgruppe skisserte og beskrev to ulike løsninger for et Dialogens hus i Oslo; en minimums- og en maksimumsløsning, se pkt 2.1.1.

Minimumsløsningen tok utgangspunkt at Dialogens hus ble etablert som et kontorfellesskap og med aktiviteter som springer ut av dette fellesskapet.

Maksimumsløsningen beskrev et hus som omfatter både et kontorfellesskap og ulike programaktiviteter knyttet til relevante temaer innenfor tros- og livssynsdialog, samt tilrettelegging av muligheter for stillhet, meditasjon, bønn og annen tros- og livssynsrelatert praksis.

Vi har drøftet disse to løsningene og er kommet til at det videre utredningsarbeid bør konsentreres om å utvikle og konkretisere tankene som ligger innenfor maksimumsløsningen.

Hovedbegrunnelsene for dette er:

- En minimumsløsning, som i alt vesentlig bare innebærer etablering av et kontorfellesskap og med tiltak som springer ut av dette, vil i mindre grad kunne fungere som et hus hvor også dialoginitiativ ut over dette og andre tiltak rettet mot offentligheten, kan finne sted
- Dersom en også tenker seg at huset skal stå for kompetanse- og informasjonstiltak, spesielt for å styrke tros- og livssynssamfunnenes dialogkompetanse, at det skal kunne leies ut til ulike arrangementer og inneholde rom for livssynsrelatert praksis, f eks et seremonirom, vil dette kreve en egen organisasjon som det ikke vil være rimelig å forvente at deltakerne i kontorfellesskapet skal ha kapasitet til å drive og bære ansvaret for

- Behovet for å utvikle og utvide ulike dialoginitiativ videre og, ikke minst, gjøre tros- og livssynsdialogen enda mer synlig i det offentlige rom er i sterkere grad enn tidligere forankret både religionspolitisk og innad i tros- og livssynssamfunnene. Også dette vil kreve et Dialogens hus med et eget verdigrunnlag, rammer for programaktivitetene og en organisasjon med kapasitet og kompetanse til å ivareta disse
- Et tilleggsargument, men av stor praktisk betydning, er at både offentlige instanser og private finansieringskilder nok i mindre grad vil være interessert i å bidra til realiseringen av et hus hvor hovedvirksomheten er å drive et kontorfellesskap for enkelte tros- og livssynssamfunn og med enkelte aktiviteter som springer ut av dette. En løsning hvor Dialogens hus har et variert tilbud av programaktiviteter i husets regi vil sannsynligvis være av større interesse
- Endelig legger vi en viss vekt på at en minimumsløsning strengt tatt ikke trenger en omfattende utredning ut over å klarlegge de praktiske forutsetningene for etablering av kontorfellesskapet.

I vårt videre arbeid med visjon, virksomhetsidé, fysisk utforming, organisasjon og økonomi vil vi derfor legge prinsippene som springer ut av maksimumsløsningen til grunn.

4.3 Forslag til visjon for Dialogens hus

Et sentralt og grunnleggende element i visjonen for Dialogens hus, uansett den mer konkrete utforming, bør ifølge vår vurdering være at:

Dialogens hus bidrar til å konkretisere, synliggjøre og videreutvikle den viktige og helt nødvendige tros- og livssynsdialogen i dagens Norge.

Videre bør visjonen uttrykke noen perspektiver på de funksjonene et slikt hus bør ha:

Dialogens hus er et ressurscenter for tro og livssyn, for dialog og samarbeid mellom alle tros- og livssynssamfunn, for informasjons- og dokumentasjonsvirksomhet og for utadrettede arrangementer og tiltak.

Gjennom et fellesskap i huset mellom ulike tros- og livssynssamfunn og dialoginitiativ legges det til rette for å videreutvikle samtalen mellom de involverte organisasjoner om moralske og etiske spørsmål, tros- og livssynsutfoldelse og om dialogarbeid.

Dialogens hus manifesterer overfor omverdenen, herunder alle tros- og livssynssamfunn i Norge, hvordan et slikt fellesskap, basert på likeverdig deltakelse, kan fungere i praksis.

Selv om det over lengre tid har vært ulike tiltak knyttet til tros- og livssynsdialog i Norge, jf kap 3, har mye av denne foreløpig ikke vært særlig synlig, verken i det offentlige rom, og heller ikke i særlig grad innad i de ulike tros- og livssynssamfunnene. Den har på mange måter blitt en sak for spesielt interesserte og for spesialister.

Ved å synliggjøre institusjonelt, gjennom et konkret hus, gjennom et daglig fellesskap mellom ulike tros- og livssynssamfunn og ulike dialoginitiativ, og gjennom aktiviteter og profileringstiltak, også utadrettede, vil Dialogens hus bidra til å "offentliggjøre" og

markere denne dialogens nødvendige plass på dagsorden, både innad i de ulike samfunnene, men også religionspolitisk og i samfunnsdebatten.

Dialogens hus vil på denne måten kunne bli en vesentlig arena og legge til rette for ulike aktørers initiativ og tiltak innen tros- og livssynsdialogen. Dessuten vil Dialogens hus gjennom sine egne aktiviteter kunne initiere dialoger og kompetanseutviklingstiltak.

4.4 Forslag til virksomhetsidé for Dialogens hus i Oslo

Realiseringen av visjonen om at Dialogens hus skal bidra til å konkretisere, synliggjøre og videreutvikle tros- og livssynsdialogen forutsetter at huset har:

- Aktiviteter og tiltak,
- en fysisk utforming og
- en organisasjon

som samlet bidrar til dette.

Den institusjonelle synlighet må også innebære en logo, en grafisk profil og et arkitektonisk uttrykk både eksternt og internt, som uttrykker virksomhetens karakter.

Fordi en kan tenke seg tilsvarende hus realisert andre steder i landet bør logo og grafisk profil utformes slik at Dialogens hus blir det generelle uttrykket og dermed "varemerket", mens tilknytningen til Oslo blir sekundær.

Vi vil i det følgende kortfatte beskrive noen sentrale kjennetegn ved Dialogens hus som vi mener er egnet til å realisere den overordnede visjonen.

4.4.1 Aktiviteter og tiltak

Vi tenker oss at Dialogens hus kjennetegnes av følgende *aktiviteter og tiltak*:

- Dialogens hus gjennomfører egne tiltak, knyttet til utstillinger, møter, seminarer, konferanser og dialoginitiativ, både som tilrettelegger og som selvstendig aktør. Ansvar for slike programaktiviteter i husets regi hviler på husets egne organer og daglige ledelse, og ikke på de tros- og livssynssamfunn som er deltakere i kontorfellesskapet
- Huset står videre for aktiv informasjonsformidling og tilbyr kompetanse til andre, f eks tros- og livssynssamfunn og skoler, som ønsker informasjon om tros- og livssynsmessig mangfold, om tros- og livssynsmessig utøvelse og likebehandling og om tros- og livssynsdialog
- Dialogens hus kan også benyttes til arrangementer hvor de deltakende virksomheter i kontorfellesskapet inviterer andre tros- og livssynssamfunn, eller publikum generelt, til å delta
- I tillegg kan de virksomheter som deltar i kontorfellesskapet benytte møterom og kantine både uformelt og målrettet til samtaler og utveksling av erfaringer, til dialog om tros- og livssynsutøvelse og om etiske og moralske spørsmål
- Huset, herunder seremonirommet, kan også leies ut til arrangementer i regi av andre enn de deltakende virksomheter og huset selv, innenfor fastsatte rammer for slik utleie.

4.4.2 Institusjonens fysiske utforming

Vi tenker oss at Dialogens hus kjennetegnes av følgende mht *institusjonens fysiske utforming*:

- Dialogens hus er sentralt lokalisert i Oslo, med en selvstendig bygningsmessig synlighet og god tilgjengelighet, også på kveldstid
- Huset har møterom av ulik størrelse til bruk for de deltakende virksomheter, men også for å kunne arrangere dialoger, seminarer og andre tiltak med et større antall deltakere, i regi av Dialogens hus eller andre aktører
- Dialogens hus er et ressurs- og kompetansesenter om de ulike tros- og livssynssamfunn og dialoginitiativ med bibliotek- og dokumentasjonsmuligheter. Dette kan eventuelt realiseres i samarbeid med f eks utdanningsinstitusjoner. Ressurs- og kompetansesenteret bør være åpent for publikum
- Det har et nøytralt og fleksibelt seremonirom til bruk for ulike tros- og livssynssamfunn
- Det har et eget rom for stillhet, meditasjon og bønn
- Det har en åpen kafémulighet, både på dagtid og i forbindelse med større arrangementer i huset. Kaféen brukes også som kantine for de deltakende virksomheter
- Det inneholder muligheter til kontorfellesskap for tros- og livssynssamfunn som ikke har egne kontorer eller som ønsker å flytte sine sekretariater til Dialogens hus. Likeledes inneholder det slike muligheter for samarbeidsorganisasjoner og ulike dialoginitiativ
- Huset har i tillegg til kontormuligheter for deltakerne i kontorfellesskapet også muligheter til å tilby kontorer for mer avgrensede tiltak og prosjekter. Det bør kunne tilby muligheter for andre tros- og livssynssamfunn til å benytte huset som postadresse og til å benytte den felles kontorservice
- Det har felles kontorservice, herunder resepsjonstjeneste, sentralbord og kantine

4.4.3 Organisering

Vi tenker oss at Dialogens hus har følgende kjennetegn mht *organisering*:

- Dialogens hus opprettes som en selvstendig, ansvarlig organisasjon; stiftelse, aksjeselskap eller medlemsorganisasjon, f eks basert på medlemmene i STL
- Huset tilsetter egen daglig ledelse med ansvar for drift av kontorfellesskapet, felles kontorservice, kantine/kafeteria, bibliotek- og dokumentasjonsvirksomhet, for utadrettede programaktiviteter i husets regi og for utleie av møtelokaler og seremonirom

4.5 Utarbeidelse av en verdiplattform for Dialogens hus

Vi vil foreslå at i forbindelse med etablering av Dialogens hus utarbeides en egen verdiplattform.

En slik verdiplattform bør blant annet utrykke:

- Visjonen for huset, herunder husets rolle i tros- og livssynsdialogen
- Hovedfunksjonene og de tjenester huset skal tilby tros- og livssynssamfunnene og allmennheten
- Rammene for hvem som kan tenkes å være faste deltakere i kontorfellesskapet
- Rammene for de utadrettede programaktivitetene, herunder for utleie av rom
- Regler for adferd i og bruk av huset

4.6 Et annet navn enn "Dialogens hus"?

Fordi begrepet "dialog" også forbindes med flere former for dialog har vi vurdert om det er riktig å knytte begrepet så entydig og i bestemt form til et hus hvor hovedfunksjonen vil være tros- og livssynsdialog. Vi har imidlertid ikke funnet tungveiende grunner til å foreslå et annet navn.

"Dialogens hus" er kort og fyndig og bør beholdes, men en kan kanskje tenke seg at det kan lages en tilføyelse, f eks "Dialogens hus – et møtested for tro og livssyn".

Så snart navnet er fastsatt, bør virksomheten registreres i Brønnøysundregisteret. Videre bør det registreres et eget domenenavn, med sikte på utvikling av en egen hjemmeside, samt en egen e-postadresse. Domenenavnet www.dialogenshus.no ble registrert av Areopagos i 2009, men navnet vil ifølge våre informasjoner kunne overdras til Dialogens hus.

5 Behovsanalyse og kartlegging av interesse

5.1 Henvendelse til STLs medlemmer mv

Utredningsgruppen sendte 30 januar 2010 en henvendelse til STLs medlemmer:

- Baha'i-samfunnet i Norge
- Buddhistforbundet
- Den norske kirke v/Mellomkirkelig råd
- Det Mosaiske Trossamfund i Oslo
- Gurduara Sri Guru Nanak Dev Ji
- Holistisk Forbund
- Human-Etisk Forbund
- Islamsk Råd Norge
- Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige
- Kristensamfunnet
- Norges Kristne Råd
- Oslo Katolske Bispedømme
- Sanatan Mandir Sabha, Norway

Henvendelsen ble også sendt til:

- Norges Hindu Kultur Senter

som er observatør i STL.

Videre ble den sendt til følgende dialogorganisasjoner/institusjoner:

- Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn
- The European Council of Religious Leaders
- The European Wergeland Centre
- Kirkelig senter for religionsmøte og dialog
- Nansenskolen
- The Oslo Coalition on Freedom of Religion or Belief

På grunnlag av en kortfattet skisse til hva et Dialogens hus kan være, stilte vi følgende spørsmål:

1. Har dere noen kommentarer til vår skisse til hva et Dialogens hus kan inneholde? Har dere andre ideer eller forslag?

2. Har dere noen ideer til lokaler eller hus i Oslo som kan være brukbare og som det kunne aktuelt for oss å undersøke nærmere?
3. Vil det være aktuelt for dere å leie kontorlokaler i et Dialogens hus? I så fall med hvor mange kontorplasser og fra når? Vil det være spesielle krav til lokalene? Hva vil eventuelt de maksimale økonomiske rammene være, f eks i leieutgifter pr måned?
4. Hvilke behov vil dere ha for møtelokaler og fellesarenaer i huset?
5. Og, dersom dere ikke er aktuelle som leietakere av kontorer, vil det være aktuelt for dere å benytte Dialogens hus til egne arrangementer, eller tiltak sammen med andre?

Det ble presisert at eventuell melding av interesse som leietaker eller bruker var uforbindtlig.

5.2 Resultater av kartleggingen

Gjennom kartleggingen framkom det ingen avvikende synspunkter på hva et Dialogens hus kan inneholde. Flere understreket imidlertid betydningen av at huset inneholder et nøytralt og fleksibelt seremonirom.

På spørsmål om det vil være aktuelt å leie kontorlokaler har følgende meldt sin foreløpige interesse for dette:

- Buddhistforbundet
- Islamsk Råd Norge
- Norges Kristne Råd
- Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL)
- The European Council of Religious Leaders (ECRL)
- Kirkelig senter for religionsmøte og dialog

Til sammen innebærer det 18–20 kontorarbeidsplasser. Enkelte nevner også at det kan bli aktuelt å leie kontorer til prosjekter eller andre avgrensede tiltak.

Flere presiserer at prisnivå vil være en faktor av betydning for om det er aktuelt å leie lokaler i huset.

De fleste av de ovennevnte vil også ønske å benytte husets møtelokaler og fellesarenaer.

Også flere av de som ikke har behov for kontorlokaler ga uttrykk for at de kunne tenke seg å benytte huset til arrangementer, alene eller sammen med andre.

I tillegg til de som mottok vår henvendelse har også IFOR, den norske grenen av International Fellowship of Reconciliation, meddelt at de er interessert i å delta i prosjektet Dialogens hus.

De fullstendige svarene på henvendelsen er overlevert STL.

5.3 Anbefalinger

På bakgrunn av den ovenstående kartlegging synes det klart at det allerede nå foreligger stor nok interesse og meldte behov til å kunne gå videre i realiseringen av Dialogens hus i Oslo.

Når vilkår og muligheter er mer klarlagt og informasjonen om den foreløpige interessen gjøres kjent bør kartleggingen gjentas. Vi tror at mer realisme og informasjon om at Dialogens hus kan komme til å bli et levende miljø med mange daglige aktører vil kunne virke motiverende på flere enn de som allerede har meldt sin interesse..

6 Dialogens hus – skisse til konkret fysisk utforming

Ut fra visjon og virksomhetsidé har vi arbeidet med hvordan Dialogens hus gjennom det arkitektoniske uttrykk kan signalisere til faste brukere, deltakere i ulike arrangementer, besøkende og forbigående noe om innholdet i denne grunnleggende tenkningen.

6.1 Arkitektonisk uttrykk

Våre tanker om det arkitektoniske uttrykk er så langt:

- Dialogens hus skal være en møteplass med en vennlig og åpen atmosfære slik man kan oppleve det i offentlige rom som teater, gallerier og museer. "Terskelen" for å delta i husets aktiviteter eller besøke det skal være lav
- Arkitekturen skal uttrykke seg nøytralt og gjennom kvaliteten av lys og skygge, rom, luft, materialer og konstruksjoner samt innredninger. Arkitekturen skal avspeile det universelle og det lokale. Det universelle gjør stedet forståelig for alle mennesker, det lokale knytter det sammen med Norge, stedet der huset og menneskene befinner seg
- Vitruvius' tre attributter: Det holdbare, det brukbare og det vakre har gyldighet også i dag og i særlig grad for et hus med så spesiell funksjon som Dialogens hus. På norsk jord møtes mennesker fra ulike kulturer. Deres bakgrunn er ulik: Noen er født her, andre har kommet frivillig hit for arbeid eller et bedre liv, eller er kommet av nød og tvang. Ulik tro, kulturbakgrunn og livssyn kan gjøre Dialogens hus til et hittil ukjent møtested
- Huset skal oppfylle myndighetenes krav til universell utforming, og så langt det er mulig, tilfredsstillende krav til bærekraft og spesifikke miljøhensyn, herunder arkitektonisk og estetisk kvalitet. Det siste er særlig viktig for å opprettholde en gjensidig respekt for møtet og dialogen
- Dialogens hus skal holde til i moderne, lettstelte lokaler med god brukbarhet og holdbarhet. Et nytt hus er moderne og samtidsrettet, et eldre hus skal inneha sin verdighet gjennom en lesbar autensitet og sjarme, likevel med god funksjonalitet, som beskrevet over. Et nytt hus er som regel mer arealeffektivt enn et eldre. Forskjellen oppstår pga ulike byggemetoder, konvensjoner (f eks stor takhøyde, brede trapper), konstruksjonsprinsipper og planløsninger

6.2 Funksjoner

Våre tanker om husets funksjoner er så langt:

- Dialogens hus skal inspirerer til samtale, dialog og samhandling. Funksjonskravene vil derfor like meget være av psykologisk som av praktisk art

Huset bør ha en klar hovedinngang som leder direkte til atkomststrømmet; en vestibyle, en foajé. Atkomststrømmet skal være betjent med en resepsjon som alt etter husets størrelse kan kombineres med sentralbordtjeneste, kafé, bokhandel og utstilling. Atkomststrømmet bør utformes slik at flere arrangementer kan finne sted samtidig.

Et åpent, transparent hus med flere ulike filtre for å skjerme for ulike aktiviteter og handlinger kjennetegnes av frie siktlinjer som vil lette den romlige orientering og den daglige drift

- Dialogens hus skal tilby kontorlokaler for tros- og livssynssamfunn samt ulike dialoginitiativ som ønsker samlokalisering eller som er for små til selv å kunne gi et godt servicetilbud til sine medlemmer og ansatte. Kontordelens møterom bør, så langt det er praktisk, samlokaliseres med fellesarenaene for størst mulig fleksibilitet i, og frekvens av bruk
- Dialogens hus skal i tillegg ha en fellesarena og tilby møterom, konferanserom og rom for stillhet og meditasjon. Vi vil i tillegg anbefale at huset inneholder et nøytralt og fleksibelt seremonirom som også kan benyttes som møterom.
- Seremonirommet bør om mulig ha separat adkomst/inngang for å skjerme gjester/brukere ved spesielle livsfaseriter, f eks begravelser
- En boenhet bestående av 2 hybler med felles kjøkken og bad vil kunne sikre bemanning på kveldstid og eventuelt enkle vaktmesterfunksjoner

6.3 Dimensjonering

Vi tenker oss følgende prinsipper lagt til grunn for dimensjoneringen av Dialogens hus:

- Fellesarenaen med alle publikumsrettede funksjoner får sin endelige form og størrelse gjennom det romprogrammet som bør kunne defineres som resultat av denne utredning.

Delen med kontorer/kontorarbeidsplasser er mer flytende, avhengig av hvor mange som melder sin interesse. Overskytende areal må kunne fremleies i en periode.

- I dimensjoneringen er det tatt med arealer for et nøytralt, fleksibelt seremonirom. I Oslo brukes Rådhuset som det nøytrale seremonirom for de store anledninger. De mindre seremoniene bør kunne finne sted andre steder enn Rådhuset. Dialogens hus bør tilby et slikt rom. Se forøvrig *Livsfaseriter. Religions- og livssynspolitiske utfordringer i Norge*. Ingvill Thorson Plesner og Cora Alexa Døving (red.) 2009.
- I utredningen fra STLs arbeidsgruppe ble det i den såkalte minimumsløsningen anslått et behov for 10 til 15 kontorarbeidsplasser for de ulike tros- og livssynssamfunn samt dialoginitiativ, dels plassert i et åpent landskap, dels i lukkede rom. I den tilhørende maksimumsløsningen har vi tidligere antatt et behov på opp til 100 kontorarbeidsplasser. Dette tallet synes for høyt og er etter den interesse som er innmeldt, se kap 5, redusert til 30 – 40 arbeidsplasser for de ulike tros- og livssynssamfunn samt dialoginitiativ og da medregnet en nødvendig reserve for utvidelse gjennom de første årene

Avhengig av planløsningen bør kontorenes møterom samlokalisering med fellesarenaene. Det vil imidlertid være behov for enkelte mindre, lokale møterom i kontordelen. De lovpålagte hvile- og spise/pauserom kan legges til og kombineres med fellesarealer, inklusive husets kafé. Slik ivaretas spiserommets dimensjonering ved utvidelse av kontorarbeidsplasser.

Kontorer bør anordnes slik at flest mulige møtepunkter og siktlinjer oppstår.

Dimensjoneringene tar hensyn til normale støttefunksjoner for kontorer, dvs: rom eller soner for rekvisita, arkiv, kopiering mm

- Møterom/seminarrom og fellesarenaer, dvs vestibyle, kafé og utstilling, skal kunne brukes om hverandre og i fellesskap til samme eller flere parallelle arrangement som et slags konferansesenter. Kafeen dimensjoneres for 50 personer.
- Seremonirommet bør være akustisk godt skjermet fra øvrige fellesarealer, ligge nær inngangen, eller helst med egen inngang, og fremstå som et verdig og høytidelig rom. Rommet utstyres etter de enkelte medlemmenes behov og tilhørighet og har et bakrom med skap hvor utstyr plasseres når det ikke er i bruk.
- Rom for stillhet og meditasjon må ha luft og areal nok til at flere kan samles til samme tid
- Informasjon skjer gjennom stille presentasjon i form av utstilling og gratis publikasjoner som presenteres i spesielle reoler/hyller. Dette utstillingsområdet utgjør en del av vestibyle, resepsjon og kafé og betjenes av disse og eventuelt av personalet i bokhandel/bibliotek

Vår foreløpige skisse til romprogram for Dialogens hus ser slik ut:

Romprogram for Dialogens hus

Kontorarbeidsplasser for inntil 40 personer	720 m ²
Seremonirom	125 m ²
Rom for stillhet og meditasjon	50 m ²
Vestibyle, kafé	150 m ²
Møterom 10 + 10 + 15 + 15 + 30 personer	200 m ²
Bibliotek, bokhandel, informasjon, utstilling	100 m ²
Lager, tekniske rom	200 m ²
2 hybelleiligheter,	40 m ²
Netto romprogram	1 585 m ²
Brutto areal ⁵	2 350 m ²

Bruttoarealet inkluderer korridorer, vegger, wc, garderobe, tekniske rom med mer. I tillegg til hovedinngang bør huset på gateplan ha en økonomiinngang, gjerne kombinert med nødutgang, personalinngang osv.

Det er i tallene over lagt inn et nødvendig reserveareal for kontordelen. En god planløsning gjør det mulig å fremleie overskytende areal i en periode.

⁵ Faktor 1,5 er benyttet for å beregne bruttoarealet.

7 Dialogens hus – mulige lokaliseringalternativ i Oslo

7.1 Krav til lokalisering og tilgjengelighet

Vår vurdering er at Dialogens hus skal ha en sentral beliggenhet med trygg atkomst, også på kveldstid. Lokaliseringsmessig anses sentrum øst med nærhet til Oslo S bedre enn en beliggenhet på byens vestsida, f.eks. Majorstuen. En grense bør settes ved Parkveien, Stensberggaten, Hausmannsgaten mot vest og nord, mot øst og sør bør grensen settes ved Jens Bjelkes gate, Grønlandsleiret, Oslo gate, Bjørvika.

Uansett må huset betraktes som et viktig signal til samfunnet og den enkelte. Av den grunn er lokaliseringen alene av stor betydning. Dette betyr at huset ikke skal inngå som del av et stort hus eller en stor bygning, men vise seg frem alene og til et større publikum. Dette krever en adresse hvor folk ferdes med relativ lav hastighet eller med lange siktlinjer og siktvingler. Maksimal plassering er i et kryss, på en plass, ved en park osv.

7.2 Undersøkelse av mulige lokaliteter

Uansett nytt eller gammelt, lokalitetene må inneholde et minimum av utvidelsesmuligheter. I en første fase fremleies de overskytende arealer:

- *Nytt hus.* Tomten må kunne gi plass til et hus i følge romprogrammet samt en ikke nærmere definert reserve. Hvis reserven bygges ut i et første byggetrinn, må overskytende areal kunne leies ut.
- *Eksisterende hus.* Huset må dekke romprogrammets bruttoareal, samt et tilleggsareal. Overskytende areal kan leies ut i en periode.

Vi har foretatt en rekke henvendelser til ulike aktører i markedet, både politikere, eiere og eiendomsutviklere for å etterspørre planer, mulige objekter og for å opplyse at utredningen av Dialogens hus er på gang.

Oslos ordfører og byrådsleder er gjort kjent med etableringen av Dialogens hus og behovet for lokaler og lokalisering. Byrådsleder Stian Berger Røsland inviterte representanter for STL og utredningsgruppen til Rådhuset for et uforpliktende møte hvor planene ble lagt frem.

Det er tatt direkte kontakt med:

- Eiendomssjef Kjell Haugen i Omsorgsbygg Oslo KF,
- Direktør Egil Sundbye i Opplysningsvesenets fond,
- Etatssjef Ellen de Vibe i Plan- og bygningsetaten,
- Direktør Eva Hagen i HAV Eiendom og sivilingeniør Ole Falk Frederiksen i Civitas som arbeider med byplanen for Bjørvika
- Sivilarkitekt Grete Jarmund, Festningsforvalter Akershus
- Sivilarkitekt Einar Hagem i LundHagem Arkitekter som er arkitekter for Deichmanske bibliotek.

7.3 Oversikt over mulige lokaliteter

På grunnlag av våre foreløpige undersøkelser ser oversikten over mulige lokaliteter slik ut:

Lokaler eller eiendommer som er til vurdering

<i>Eier eller megler</i>	<i>Lokale eller eiendom</i>
Omsorgsbygg Oslo KF	Munchmuséet på Tøyen
Div meglere/eiendomsselskaper	Del av Galleri Oslo Del av Samfunnshuset (huset med Sentrum scene) Hus eller eiendommer i Torggata/Brugata/Hausmannsgate Den gamle politistasjonen på Grønland Hus eller eiendommer i Kvadraturen
ROM	Hus eller eiendommer innenfor Oslo S
HAV	Samlokalisering i Bjørvika
Forsvarsbygg	Akershus festning og omliggende arealer
Privat eier	Kongens gate 1
Privat eier	Wergelandsveien 21
<i>Tomter eller nybygg under planlegging</i>	
HAV	Bjørvika, ved Akerselva, nær nytt Munchmuseet
Opplysningsvesenets fond	Blindernveien, like bak Marienlyst skole og NRK
KLP	Biskop Gunnerus gt 14 B (Brevposten)
Plan- og bygningsetaten	Plassering i Bjørvika ⁶
Civitas	Plassering i Bjørvika
Oslo kommune	Deichmanske bibliotek "Hus-i-huset" ⁷
Oslo kommune	Del av Deichmanske bibliotektomt (østre kvartal)

⁶ Byplanmyndighetene foreslo Kongsbakken utenfor Sørengas landfeste. Dette er imidlertid for langt unna Oslo S og byens tyngdepunkt. Vi mener at tomtene nord for "Lambda" (det nye Munch-museet) er mer i tråd med kravet i punkt 6.1. Disse tomtene er imidlertid regulert til boliger. Civitas mente at Dialogens hus lett kunne innpasses i bibliotektomtas østre del.

⁷ Ideen var her at Dialogens hus skulle finne sin plass i det nye Deichmanske bibliotek i Bjørvika som et eget hus-i-huset. Involverte i reguleringen og arkitektene selv synes dette var en god ide, men iflg Einar Hagem i LundHagem arkitekter vil det ikke være plass i biblioteket slik det nå er utformet.

7.4 Foreløpige anbefalinger

Vår foreløpige vurdering er at av de mulighetene som er undersøkt og den kunnskap om arealbehov og driftsform som foreligger, synes det interessant å undersøke to eksisterende bygninger nærmere, nemlig:

- Kongens gate 1
- Wergelandsveien 21.

Bygningene beskrives nærmere i punktene 7.4.1 og 7.4.2.

Begge har ulikt, men stort potensial. Det er derfor vanskelig på nåværende tidspunkt å gi vår endelige anbefaling og vi har brukt noe tid på å komme frem til vår endelige anbefaling med alternativ.

Kongens gate 1 har fortrinn ved at arealene fordeler seg på færre etasjer og har stor transparens. Lokaliseringen er litt offside, men ligger i et område som er i stadig utvikling. Wergelandsveien ligger nær Litteraturhuset. Dette kan ses på som en fordel, men også en uheldig konkurrent. Plasseringen er imidlertid tryggere enn Kongens gate 1 mens huset selv har mindre flyt og transparens, delvis på grunn av de mange etasjer, delvis fordi man må ut for å komme til bakbygningen hvis ikke sammenbygging er mulig.

Begge eiendommene er utleieobjekter hvor utleier ønsker lang leieperiode mot å sette bygningen i den stand som leietaker ønsker.

Ombygging av eksisterende hus går raskere enn å bygge nytt, men man må akseptere at det er vanskeligere å oppnå arealeffektive løsninger. På den annen side er imidlertid omgivelsene som regel "grodd til" og etablert. Dessuten er det vanskelig å finne en sentral tomt for et selvstendig og synlig hus slik Dialogens hus må være.

For begge eiendommene kan det inngås lang leiekontrakt. Det er nevnt 10 år eller 5 + 5 år. Salg er uaktuelt.

7.4.1 Nærmere beskrivelse av Kongens gate 1

Huset er en ukjent perle med en beliggenhet henvendt mot Bankplassen og nærmeste nabo til Museet for Samtidskunst og Arkitekturmuseet. Det er kort vei til trikk og buss. Linje 60 har holdeplass ved inngangen og det er mindre enn 10 minutter til T-bane og tog på Oslo S.

Huset uttrykker en stille verdighet og en lavmælt ro. Huset ble reist som privat bolig i 1640 og er en "firkantgård" som omkranser en indre have, en klostergård. Under Karl den tolvtes beleiring i 1716 ble husets tårn og huset selv ramponert av skyts fra Akershus festning. Fra 1778 – 1917 ble huset brukt av Christiania Opfostringshus, på folkemunne kalt Waisenhuset. I 1917 overtok O. Mustad & Søn eiendommen som var selskapets hovedkontor i en lang periode.

Siste ombygging ble foretatt etter tegninger av Arnstein Arneberg i 1920. Arkitektene Solheim + Jacobsen har i et prospekt utarbeidet for eieren Ebbe C. Astrup og eiendomsmegler Akershus eiendom, foreslått huset benyttet til kontorer. I dag holder en privat skole til i bygningen. Bygningen trenger rehabilitering, men substansen synes god selv om det ikke foreligger noen tilstandsrapport.

Utfordringen vil være å tilfredsstillere kravene til universell utforming samt bygge ut eiendommen til en standard som tilfredsstiller brukers, eiers og byantikvarens ønsker

og krav. Eier foreslår i sitt prospekt å overbygge deler av "klostergården" for blant annet å knytte fløyene bedre sammen og plassere møterom i deler av gården.

Saksbehandler hos Byantikvaren i Oslo bekrefter at huset er vernet etter Plan- og bygningslovens § 25.6. Dette betyr at Byantikvaren må godkjenne endringer. Utvendige forandringer er underlagt strenge betingelser. Innvendig forandringer vil kunne bli godkjent.

På spørsmål om det å bygge inn "klostergården" helt eller delvis kunne godkjennes, var saksbehandleren ikke avvisende. Ved å innsende en forespørsel med skisse/redegjørelse, vil Byantikvaren gi en forhåndsgodkjennelse innen en frist på 3 måneder.

Husets sjarm er mye forbundet med "klostergården", lyset og åpenheten (transparens). Å bygge inn gården vil redusere dette preget. Vi vil derfor, om det viser seg nødvendig, søke å finne utvidelsesmuligheter i nabogården som eies av eierens søster.

Bygningen slik den presenteres i prospektet kan benyttes som Dialogens hus i Oslo. Utfordringen vil være å plassere de store rommene på en fornuftig måte i forhold til de krav som er nedfelt i plan- og bygningsloven. Seremonirommet kan få egen inngang fra Nedre Slottsgate. En enklere illustrasjonsskisse vil kunne avklare mulighetene her. Det er ikke forutsatt at en slik skisse skal følge denne utredning.

7.4.2 Nærmere beskrivelse av Wergelandsveien 21

Eiendommen ligger representativt ved siden av Kunsternes Hus og Slottsparken, med en liten forhage mot denne og Wergelandsveien, hvor rekken av likedannede hus avsluttes med Litteraturhuset på hjørnet av Parkveien. Det er kort avstand til trikk og buss, med både fjern- og nærforbindelser, samt til T-bane og tog på Nationalteateret stasjon.

Bygningen er oppført i 1866 etter tegninger av arkitekt Jacob Wilhelm Nordan, den store kirkebyggeren, i en senklassisistisk stil (nyrenessanse) som et privat palé. Den eies i dag av Aberdeen property investors Norway as. Bygningen består av 3 hovedetasjer, en underetasje og et loft, i tillegg til det en teknisk kjeller og et konferanserom i en innskutt loftsmessanin på toppen, Grunnflaten pr etasje utgjør ca 450 m², totalt utleieareal ca 2 300 m².

Eiendommen har felles avkjørsel med naboeiendommen, Det norske Skogselskap, og disponerer alene 14 parkeringsplasser i bakhagen og gårdsplassen. En frittstående bakbygning med BRA 490 m² kan ombygges til seremonirom og møterom, konferanserom.

Hovedhuset leies ut gjennom Malling & Co næringsmegling, bakbygningen gjennom Akershus eiendom. Eiendomsmegler Øyvind Oxholm Meisingset i Malling & Co mener å kunne sy sammen en pakke med begge bygningene, til sammen 2 780 m².

Begge bygninger er vernet etter Plan- og bygningslovens § 25.6. Dette betyr samme strenge godkjenningsspraksis som for Kongens gate 1.

En tid holdt en avdeling av Norges Musikkhøgskole til i bygningen. Ørnulfs Basts byste av Kirsten Flagstad sto da i hagen. En stund var planen at kulturinstitusjoner skulle flankere Slottsparken, men resultatet ble kun et hus for kunstnerne, et for lektorene, en offentlig lærerskole (i dag Litteraturhuset), en plastikkirurgisk avdeling for Rikshospitalet (tidligere Det militære sykehus), boliger og kontorer.

Hovedbygningen er i dag oppdelt i kontorer av ulik størrelse og åpenhet, dvs landskap, lukkede kontorer og kontorer med glassvegger mot korridor. Det er i dag mellom 80 og 90 kontorplasser samt seks relativt store konferanserom på 25 – 55 m², kantine med kjøkken. Hver etasje har wc og minikjøkken. Det er heis og to trapper. Adkomst for rullestolbrukere via rampe i kjeller er ikke akseptabel etter kravet til universell utforming. Som Dialogens hus må bygningen få en mer åpen og innbydende inngang som kan betjene alle likeverdig.

Den kompakte planen med en kjerne fylt opp av trapper, heis, wc og tekniske føringer gjør huset mindre transparent enn Kongens gate 1, men avstandene er kortere.

En sammenbygning av hovedhus og bakbygning ville vært hensiktsmessig og må undersøkes nærmere, men krever på alle måter Byantikvarens godkjenning.

Dialogens Hus nær Litteraturhuset og Slottet bringer dialogen opp på et nasjonalt plan, bringer "Grønland" nærmere "Norge" og intensiverer samtalen og samhandlingen i et hittil ukjent offentlig rom. 17. mai-feiringen og barnetoget til Slottet er en kjent akt for Norges befolkning. Beliggenheten er også derfor tryggere enn Bankplassen som kan oppfattes som mer perifer med større følelsesmessig avstand til sentrum og kjente arenaer, kanskje særlig for unge mennesker.

7.4.3 Konkluderende anbefaling

Selv om Wergelandsveien 21 har et beliggenhetsmessig potensial, mener utredningsgruppen at alt i alt er Kongens gate 1 det beste objektet å gå videre med.

Vi vil derfor anbefale at STL, så snart det er forsvarlig og mulig, tar kontakt med eieren Ebbe C. Astrup gjennom eiendomsmegleren, Akershus eiendom as, med sikte på å fremforhandle en intensjonsavtale med tanke på ombygging og leie av eiendommen som Dialogens hus i Oslo. Vi mener at STL kan forhandle om en intensjonsavtale på vegne av den fremtidige stiftelsen slik at forberedelser blir gjort uten unødvendig tap av tid.

Fører ikke forhandlingene frem, er Wergelandsveien 21 et glimrende alternativ.

8 Eierskap og organisering

Våre vurderinger tar utgangspunkt i en organisasjon med den virksomhetsidé og det omfang som er beskrevet i kapittel 4. Organisasjonen holder til i leide lokaler slik det er beskrevet i kapittel 6.

8.1 Premisser ved utforming av eierskaps- og organisasjonsform

I en vurdering av eierskaps- og organisasjonsform bør en blant annet legge vekt på følgende forhold:

- Å skjelne mellom eiere, stiftere og deltakere.

STL står så langt som *eier* av ideen om et Dialogens hus i betydningen å være initiativtaker til utredningen. Nesten samtlige av de organisasjoner som er aktuelle som *deltakere*, er medlem av STL og i den forstand medeiere. Unntakene er ECRL og Kirkelig senter for religionsmøte og dialog.

For å kunne realisere organisasjonen Dialogens hus må ideen også i fortsettelsen ha sterke og tydelige eiere.

STL vil som eier av ideen være den naturlige *stifter* av organisasjonen Dialogens hus. STL kan være stifter alene eller invitere andre interessenter inn som medstiftere, blant egne medlemmer og/eller andre STL ønsker et forpliktende, langsiktig og formålsrettet samarbeid med. Dersom organisasjonen som dannes er en stiftelse, vil stifterne juridisk sett ikke bli eiere, men fortsatt være stiftere. Den juridiske eier i stiftelsen er stiftelsen selv.

Deltakere i organisasjonen Dialogens hus vil være STL, noen av STLs medlemsorganisasjoner, ECRL og andre som fyller kriteriene for å være deltaker.

Blant STLs medlemsorganisasjoner vil det kunne være ulike former for og grader av deltakelse. Et medlem i STL vil uansett, i kraft av sitt medlemskap, kunne anses som deltaker selv om det verken flytter inn i kontorfellesskapet eller har ressurser til å engasjere seg konkret i programaktivitetene.

- Organisasjonens formål/mål og verdier

Virksomhetsideen i kapittel 4 er knyttet til to aktivitetsområder: Å etablere organisasjonen Dialogens hus med egne programaktiviteter og å etablere et kontorfellesskap for de deltakere som måtte ønske dette.

Noen organisasjoner vil delta både i kontorfellesskapet og ta aktivt medansvar for programaktivitetene, andre bare i programaktivitetene. Men det bør også være mulig å delta i kontorfellesskapet uten å måtte ta medansvar for programaktivitetene. Organisasjonen Dialogens hus bør utformes med dette som utgangspunkt.

Visjonen for Dialogens hus er å bidra til å konkretisere, synliggjøre og utvikle tros- og livssynsdialogen i Norge. Disse programaktivitetene utgjør virksomhetens primære formål. Et godt fungerende kontorfellesskap for noen av organisasjonene som deltar i dialogen er også et viktig mål. Dette er sekundært i forhold til primærmålet, men samtidig et nødvendig delmål og et middel til å realisere primærmålet. Det er programaktivitetene som gjør dette huset til Dialogens hus.

Virksomhetsideen i kapittel 4 innebærer at det bør utarbeides et verdigrunnlag for organisasjonen som nedfelles i organisasjonens vedtekter og retningsgivende styrevedtak. Disse vil danne utgangspunkt for å utarbeide mer konkrete retningslinjer for de utadrettede programaktivitetene, hvem som kan delta i kontorfellesskapet, for bruken av og adferd i huset, utleie og andre aktuelle spørsmål for den daglige drift.

- Deltakernes behov og ønsker

De deltakere som flytter inn i kontorfellesskapet, vil være av ulike størrelse og bringer trolig med seg egne kontorsystemer med ulike krav til felles infrastruktur. De vil kunna ha ulike ønsker om graden av og innholdet i felles kontorservice.

- Tydelig og forutsigbar organisasjonsstruktur

Primærmål (programaktivitetene) og sekundærmål (kontorfellesskapet) i Dialogens hus er av noe forskjellig karakter. Organisasjonen og dens systemer for administrasjon og drift bør utformes slik at begge typer mål kan bli godt ivaretatt.

Organisasjonsformen bør være forutsigbar når det oppstår behov for endringer og gi mulighet for slike, enten endringene gjelder dialogen det skal tilrettelegges for, nye behov hos deltakerne i kontorfellesskapet eller tilgang/avgang blant deltakerne.

- Formålsrettet og effektiv ressursbruk

Virksomhetsideen gir uttrykk for et betydelig ambisjonsnivå både for programaktivitetene og gjennom romprogrammet/kontorforholdene i huset. Skal dette kunne gjennomføres må organisasjonen gis økonomisk grunnlag som sikrer tilstrekkelig bemanningsmessig kapasitet og kompetanse og dekker driftskostnadene.

Ved utforming av organisasjonen og planlegging av økonomien bør en skjelle mellom på den ene side midler til driften av huset og kontorfellesskapet og på den annen side midler til programaktivitetene, slik at midlene brukes mest mulig formålsrettet.

- Finansieringsmulighetene

Mulighetene for å kunne realisere et Dialogens hus forutsetter en betydelig grad av offentlig og/eller annen ekstern finansiering både når det gjelder huset (leie og drift), og organisering/gjennomføring av programaktivitetene.

Organisasjonen Dialogens hus bør utformes slik at det øker mulighetene for forutsigbar finansiering av hus og programaktiviteter både på kort og lengre sikt.

8.2 Organisasjonsform

I framstillingen nedenfor skjeller vi mellom organisering av programaktivitetene og organisering av kontorfellesskapet/husdriften. Programaktivitetene består av dialogvirksomheten og annen innholdsrettet virksomhet i huset (informasjon, bibliotek, utstillinger, seremonirom mv.). De støttfunksjonene programaktivitetene er avhengig av, omtales i tilknytning til kontorfellesskapet/husdriften.

8.2.1 Organisering av programaktivitetene i Dialogens hus

Vi ser det som viktig at organisasjonsformen for programaktivitetene ivaretar:

- Virksomhetens prinsipper for tros- og livssynsdialog i Dialogens hus og mulighetene for deltakelse i denne på likeverdig basis.
- Virksomhetens selvstendighet i planlegging og gjennomføring av programmet innenfor rammen av vedtekter og retningslinjer trukket opp av styret.
- Virksomhetens ideelle karakter
- Virksomhetens langsiktighet, ut fra målenes egenart
- Virksomhetens muligheter til å finansiere både Dialogens hus som helhet og enkelte programaktiviteter.

Vi mener at disse forhold best kan ivaretas gjennom opprettelse av en stiftelse.

8.2.2 Stiftelsen Dialogens hus i Oslo

Stiftelse som organisasjonsform er regulert i Stiftelsesloven.

Loven definerer i § 2 en stiftelse som:

... en formuesverdi som ved testament, gave eller annen rettslig disposisjon selvstendig er stilt til rådighet for et bestemt formål av ideell, humanitær, kulturell, sosial, utdanningsmessig, økonomisk eller annen art.

Sentrale kjennetegn ved en stiftelse er at dens midler utelukkende er stilt til disposisjon for stiftelsens formål. Stifternes styring med stiftelsen skjer gjennom utforming av stiftelsesdokument og vedtekter. Her kan stifterne bestemme stiftelsens formål og hvem som skal styre stiftelsen. Når stiftelsen er etablert er den en selvstendig og selveiende juridisk enhet som kun styres gjennom egne organer.

Stiftelsen Dialogens hus Oslo bør utformes som ideell stiftelse. Dette innebærer at stiftelsen er allmennyttig og ikke fortjenestebasert i sin virksomhet.

Et alternativ til ideell stiftelse kunne være å opprette en ideell forening, evt et ideelt aksjeskap. STL er allerede en ideell forening og dersom forening ansees som en aktuell organisasjonsform, bør en vurdere om programaktivitetene i Dialogens hus kan inkluderes som en del av STLs virksomhet.

Ut fra ordlyden i STLs formål som er:

... gjennom dialog fremme gjensidig forståelse og respekt mellom tros- og livssynssamfunn

burde dette kunne være mulig. Det må vurderes om dette ville være en ønskelig løsning slik STLs virksomhet har utviklet seg fram til i dag. Det bør også vurderes om STL, som ifølge sine vedtekter må basere sine vedtak på konsensus, har en beslutningsmodell som egner seg til planlegging og gjennomføring av denne type programaktiviteter.

Vi mener opprettelse av Stiftelsen Dialogens hus Oslo vil være en organisasjonsform som er godt tilpasset de hensyn vi beskriver i kapittel 8.2.1. En stiftelse vil gi tros- og livssynsdialogen en selvstendig organisatorisk plattform på "armlengdes avstand" fra stifterne.

Stifterne vil kunne sikre den grunnleggende verdi- og målstyring av virksomheten gjennom vedtektene og gjennom sammensetting og oppnevning av styre. Samtidig gis stiftelsens styre og daglige ledelse et selvstendig ansvar å utforme virksomhetens program og innhold.

STL vil miste muligheten til styre dialogaktivitetene direkte, slik STL ville hatt dersom disse skulle utvikles innen rammen av STL. Men samtidig gir stiftelsesformen et større handlingsrom for STLs medlemmer ved at disse kan forholde seg direkte til stiftelsen når det gjelder programaktivitetenes profil og innhold. For STL kan det å overlate dialogoppgaven til stiftelsen være en god måte å ivareta punktet om dialog i eget formål.

Som ideell stiftelse kan Dialogens hus registreres i Frivillighetsregisteret med de muligheter dette kan gi for å søke offentlige støtte- og tilskuddsordninger for frivillig sektor, herunder fritak for merverdiavgift.

8.2.3 Stiftere

STL må ta stilling til om en ønsker å være stifter alene, eller om det vil tjene formålet at flere parter deltar som medstiftere.

Medstiftere vil ha innflytelse på utforming av stiftelsesdokument og vedtekter, noe som kan styrke eierskapet til ideen og forpliktelsen på langsiktig drift av stiftelsen.

Eventuelle medstiftere kan tenkes å være:

- Noen utvalgte, eller de som ønsker det, av STLs medlemsorganisasjoner
- De av deltakerne i Dialogens hus som ikke er med i STL, f.eks. ECRL og Kirkelig senter for religionsmøte og dialog
- Andre relevante organisasjoner
- Offentlige instanser – for eksempel Oslo kommune ut fra et eierskap til ideen og medansvar for økonomien, og/eller Universitetet i Oslo med interesser i et faglig relevant bytteforhold.

Dersom STL er stifter alene, kan STL likevel bestemme i vedtektene at styret skal oppnevnes og sammensettes på en måte som gir andre enn STL innflytelse på stiftelsens organisering, ledelse, program og drift.

Styret er stiftelsens ansvarlige styringsorgan, men det kan også tenkes opprettet et representantskap som medvirker i valg av styret gjennom valgkomité og/eller ved direkte å oppnevne noen av styrerepresentantene.

8.2.4 Organisering av husdriften og kontorfellesskapet

Husdriften og kontorfellesskapet omfatter funksjoner som:

- Å følge opp husleieavtalen med gårdeier og ivareta det ansvar som avtalen pålegger leietaker.
- Å fremleie kontorlokaler til de organisasjoner som ønsker å delta i kontorfellesskapet. I disse lokalene inngår foruten egne kontorer også andel i fellesarealer: Inngang/resepsjon, felles møterom, toaletter, tekniske rom, felles lager mv. Kostnadene for fellesarealene må fordeles på leietakerne etter en omforent fordelingsnøkkel.
- Å inngå avtale med deltakerne i kontorfellesskapet om hvordan en skal ivareta grunnleggende fellesfunksjoner som vaktmestertjenester, renhold, elektrisitet, frysing, fast telefon, bredbånd, renovasjon og eventuell betjening av felles resepsjon. Vi antar disse funksjonene bør ivaretas felles selv om leietakerne i

kontorfellesskapet ellers ønsker å ivareta egne kontorfunksjoner mest mulig selv.

Det må avklares hvilke oppgaver som bør gjøres av egne ansatte og hva som bør kjøpes eksternt.

Det må dessuten avtales en fordelingsnøkkel for kostnadene.

Leietakerne i kontorfellesskapet vil være av ulike størrelse og vil ha med seg ulike kontorsystemer, krav til kommunikasjonsløsninger og kontorservice som må tilpasses husets opplegg for telefoni/IT. For noen leietakere kan flytting gi en mulighet til å forbedre sitt administrative system. For andre kan det være en forutsetning å kunne opprettholde kontakten med det IT-nettverk man hittil har vært knyttet opp til, for eksempel i Kirkens Hus.

- Drift og ledelse av felles resepsjonstjeneste og sentralbord
- Drift og ledelse av personer (egne, eksterne) som ivaretar de nødvendige støttefunksjonene i huset (vaktmester, renhold, vakt/tilsyn, internt vedlikehold, tekniske driftstjenester osv.). Her inngår alle arealer enten de benyttes av kontorfellesskapet eller programaktivitetene.
- Drift og ledelse av åpen kafé. Kafédriften kan både ha kantinefunksjoner for de ansatte, servering til besøkende/publikum og cateringfunksjon for arrangementer på ettermiddag/kveld.

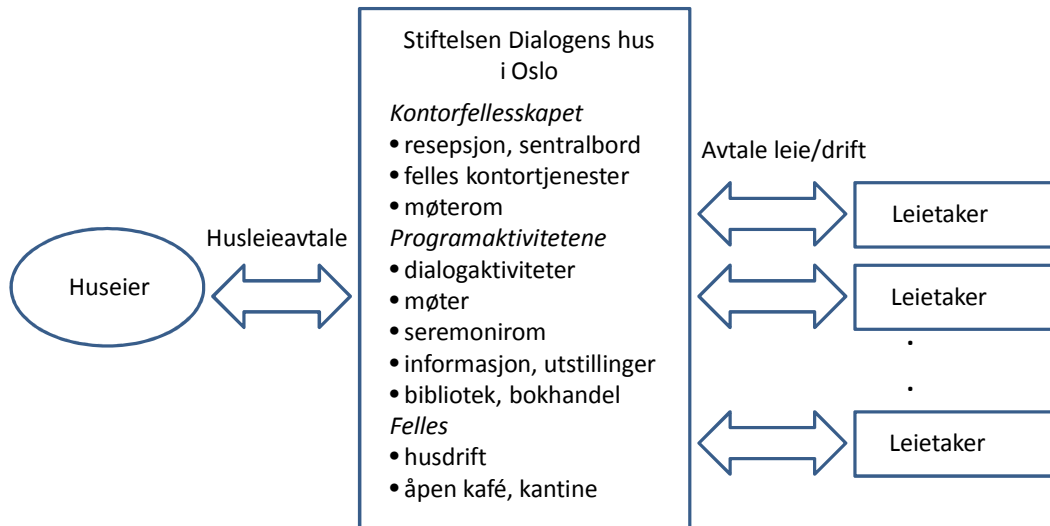
Sannsynligvis taler mye for å sette ut driften av kafeen som et oppdrag til ekstern drifter. Å inngå slik avtale og å følge opp denne blir da en del av driftsansvaret for Dialogens hus.

Husdriften og kontorfellesskapet forutsetter at stiftelsen gis tilstrekkelig kapasitet og kompetanse for denne type oppgaver. Dette er servicefunksjoner som er svært avgjørende for om Dialogens hus skal fungere godt – praktisk/teknisk, som inspirerende arbeidsmiljø og som publikumsrettet virksomhet.

Vi har anbefalt stiftelsen som den mest egnede organisasjonsform som plattform for gjennomføring av programaktivitetene. Den enkleste og tydeligste løsningen vil trolig være at stiftelsen også har ansvaret for driften av huset og kontorfellesskapet.

En skisse som samlet beskriver funksjoner og avtaleforhold for Dialogens hus i Oslo er vist i figuren nedenfor:

Dialogens hus i Oslo – skisse til funksjoner og avtaleforhold

En innvending til denne løsningen kan være at Stiftelsen Dialogens hus i Oslo bør avgrense sitt ansvar til programaktivitetene og ikke belastes med driftsansvaret for hus og kontorfunksjoner. Å oppfylle forventningene til en profesjonell drift på alle funksjonsområder, vil kunne bli en betydelig utfordring innenfor rammen av en liten stabs kapasitet og kompetanse.

Et alternativ kan være å sette ut den daglige driften, eller deler av denne, til en profesjonell, ekstern leverandør. Dette kan gjelde resepsjonen, eventuelle felles IT-løsninger, driften av huset og av kafeen. Stiftelsen Dialogens hus Oslo vil fortsatt ha ansvaret for å inngå og forvalte avtalene med huseier, deltakerne i kontorfellesskapet og de eksterne leverandørene, men kan overlate den daglige driften til andre.

Ved vurderingen av eksterne driftsløsninger, bør en inkludere hvilke muligheter som kan ligge i å samarbeide med arbeidsmarkedsbedrifter som arbeider på oppdrag fra NAV. Dersom det gikk an å få til et tilfredsstillende opplegg med en av disse, ville det samsvare godt med virksomhetsideen for Dialogens hus.

Det er vanskelig å gi en generell vurdering av om en ekstern løsning ville være å anbefale. En fordel ved å gå eksternt kan være at en profesjonell leverandør på kontor og husdrift som har den nødvendige kompetanse på hele bredden i disse oppgavene og en kapasitet som gir mulighet til å følge opp ved sykefravær mv. Ulempen kan være at en ekstern løsning kan bli dyrere og den gir liten mulighet til å bygge opp kompetanse på huset.

Dialogens hus vil tas i bruk av mange forskjellige grupper og til ulike tider på dagen. Dette krever en fleksibilitet som kan fordyre hvis man må kjøpe den ute. Det vil også være viktig å finne en ekstern leverandør med et nært nok forhold til husets virksomhetsidé og en serviceholdning i samsvar med denne. Dette er blant annet

relevant for resepsjonstjenesten, drift av kafeen og for ivaretagelsen av seremonirommet.

Et annet alternativ er at en av deltakerne i kontorfellesskapet påtar seg driftsoppgavene for huset som et oppdrag fra og for kontorfellesskapet. Det er i så fall nærliggende å vurdere om STL kan gjøre dette, som i kraft av sin posisjon allerede har et godt innarbeidet forhold til de andre deltakerne. Men det kan også være en av de andre, for eksempel den som har best kompetanse på administrasjon/husdrift. Uansett må den aktuelle drifter opprustes med nødvendig kapasitet og kompetanse til å mestre oppgaven.

Forholdet mellom driften av kontorfellesskap/hus og leietakerne i huset må reguleres i gjennomtenkte avtaler som gjør problemløsning mest mulig forutsigbar for alle parter. I tillegg bør en vurdere å etablere et husorgan for leietakerne der en kan drøfte aktuelle spørsmål knyttet til daglig driften og avklare holdninger og spilleregler.

8.2.5 Prosjektering og oppstart

Prosjektering og oppstart av Dialogens hus er en stor oppgave som vil kreve mye av den organisasjonen som skal påta seg ansvaret. Dels handler det om å etablere selve stiftelsen og dels om å prosjektere huset og driften av dette. Deler av oppgaven forutsetter profesjonell kompetanse og erfaring med slike prosjekter.

For å kunne etablere stiftelsen er det fortsatt mange spørsmål som må avklares. STL må som eier av ideen og initiativtaker til stiftelsen ta ansvaret for dette arbeidet. Det vil uansett ta noe tid før stiftelsen er registrert og enda lenger tid før den vil kunne være tilstrekkelig operativ til å drive prosjektering.

Vi tenker derfor at det er mest hensiktsmessig at STL etablerer en egen prosjektorganisasjon for prosjekteringsfasen og ikke utsetter dette arbeidet helt til stiftelsen er etablert og tilstrekkelig operativ til å kunne ta prosjekteringsoppgaven.

Det ville være en fordel om noen av de personer som skal drifte Dialogens hus i framtiden allerede kan ta del i arbeidet med prosjektering og oppstart slik at den kompetanse som opparbeides kan videreføres i oppstart og ordinær drift.

Arbeidet med prosjektering av huset vil normalt skje med et tidsmessig forsprang på planlegging og gjennomføring av programaktivitetene. Hvis det likevel er ønskelig å komme i gang med programaktiviteter så tidlig som mulig etter at stiftelsen er etablert, må disse aktivitetene legges til andre lokaler inntil Dialogens hus er ferdigstilt. Dette kan bli en aktuell problemstilling dersom det tar veldig lang tid å få huset på plass.

Prosjektorganisasjonen kan etableres når en har sikret oppslutning om virksomhetsideen og har tilstrekkelig økonomisk dekning for å igangsette prosjekteringen og tilsette prosjektmedarbeider(e).

8.3 Styring, ledelse og forvaltning

Stiftelsesloven legger klare føringer for hvordan styring, ledelse og forvaltning i stiftelsen skal utformes, blant annet krav til grunnkapital, styrets ansvar og arbeidsmåte, daglig leders ansvar mv.

De sentrale styringsdokumentene er stiftelsesdokument og vedtekter, styreinstruks, eventuelle føringer for dialogvirksomhetens innhold og stillingsinstruks for daglig leder.

Det bør skjelnes tydelig mellom stifternes styring gjennom vedtektene, styrets styring gjennom mål og strategivalg og den daglige ledelses delegerte myndighet til å konkretisere målene og strategiene og lede den daglige drift.

Vår anbefaling er at formuleringen av verdier og formål i vedtektene gis en generell og overordnet form. Som øverste organ i stiftelsen vil styret ha ansvaret for at stiftelsen til enhver tid oppfyller formålet og ivaretar verdigrunnlaget. Styret har også ansvaret for tilsetning og oppfølging av daglig leder. Det er viktig at daglig leders myndighetsområde er klart avgrenset både når det gjelder selvstendig ansvar for å innhold/profil i programaktivitetene og når det gjelder økonomi og forvaltning.

For kontorfellesskapet er leiekontrakten med huseier, de interne leie- og driftsavtalene for leietakerne i kontorfellesskapet og eventuelle driftskontrakter med eksterne leverandører de sentrale styringsdokumentene. I de interne leie- og driftsavtalene konkretiseres leietakernes rettigheter og plikter for egne kontorlokaler og for fellesarealene, samt det ansvar den enkelte leietaker har for å bidra til fellesskapets beste innenfor den samlede virksomhetsideen for Dialogens hus.

8.4 Anbefalinger

Vi anbefaler at:

- STL tar initiativet til å etablere Stiftelsen Dialogens hus i Oslo og at STL gjør dette som den eneste stifter.

Siden STL allerede er en godt innarbeidet og bred medlemsorganisasjon, ser vi ingen vesentlige argumenter for at det bør være med flere stiftere blant STLs medlemmer. Alternativet måtte være å invitere åpent blant medlemmene og la alle som ønsket det være medstiftere.

Når det gjelder å invitere eventuelle offentlige instanser til å være medstiftere, kan dette vise seg u hensiktsmessig av tidsmessige hensyn siden slike prosesser normalt kan ta mye tid å avklare. Dersom Oslo Kommune som grunnlag for sitt engasjement for saken, ønsker å ta en sentral posisjon gjennom å være medstifter, bør dette vurderes dersom dette styrker muligheten for å kunne realisere ideen.

Hva som måtte ligge av viktige interesser hos andre organisasjoner for å være medstifter, må eventuelt avklares, men vi mener at heller ikke slik deltakelse er avgjørende for at Dialogens hus skal kunne nå sine mål.

- Stiftelsen Dialogens hus i Oslo stiftes og registreres så raskt som mulig, selv om det vil ta tid før stiftelsen kan være operativ som organisasjon. Stiftelsen bør etableres i nær forståelse med alle aktuelle interessenter slik at interessene blir godt avveid gjennom virksomhetsideens utforming i vedtekter og verdigrunnlag og i sammensetningen av de styrende organer.
- STL oppretter en prosjektorganisasjon med oppgave å prosjektere Stiftelsen Dialogens hus i Oslo. Gjennom prosjekteringen avklares hvordan den daglige driften skal organiseres, herunder hvilke støttefunksjoner som det er mest hensiktsmessig å kjøpe fra ekstern drifter.
- Stiftelsen Dialogens hus i Oslo overtar fra oppstart ansvaret for både programaktivitetene og drift av kontorfellesskapet, huset og kafeen slik organisasjonsmodellen her er beskrevet.

Til orientering gjengis nedenfor utdrag av stiftelseslovens paragraf 9 og 10 om stiftelsesdokument og vedtekter. En stiftelse skal meldes til stiftelsesregisteret innen 3 måneder etter at den er opprettet, jf paragraf 8. Tilsynsorgan for stiftelser er Stiftelsestilsynet, jf paragraf 7.

§ 9. Stiftelsesdokument

Den som skal opprette en stiftelse, skal utarbeide et stiftelsesdokument for stiftelsen, som minst skal angi:

- a) stiftelsens formål,
- b) hvilke eiendeler som skal brukes som grunnkapital, jf. § 15,
- c) styrets sammensetning, hvis ikke sammensetningen av stiftelsens første styre reguleres av vedtektsbestemmelse som nevnt i § 10 første ledd bokstav c,
- d) eventuelle særrettigheter som skal gis oppretteren eller andre i forbindelse med opprettelsen av stiftelsen.

Stiftelsesdokumentet skal også inneholde stiftelsens vedtekter, jf. § 10.

Stiftelsesdokumentet skal dateres og underskrives av oppretteren.

§ 10. Vedtekter

En stiftelse skal ha vedtekter som minst skal angi:

- a) stiftelsens navn,
- b) stiftelsens formål,
- c) antallet eller laveste og høyeste antall styremedlemmer og hvordan styret skal velges,
- d) hvis stiftelsen skal ha andre organer enn styret, hvilke organer dette er, hvordan organenes medlemmer skal velges, og hvilken myndighet og hvilke oppgaver disse skal ha (jf. § 36),
- e) grunnkapitalens størrelse (jf. § 14 første ledd og § 22).

9 Økonomi og finansiering

En konkret økonomi- og finansieringsplan vil først kunne utarbeides når ambisjonsnivået, hus og organisasjonsform for Dialogens hus er nærmere avklart.

Framstillingen i dette kapitlet vil derfor i stor grad måtte begrense seg til å peke på sentrale økonomiske spørsmål det må arbeides med i den videre prosjekteringen.

9.1 Stiftelsens grunnkapital.

Opprettelse av en stiftelse forutsetter at stifterne tilfører stiftelsen en grunnkapital på kr. 100 000. Denne må foreligge samtidig med stiftelsesdokument og vedtekter før stiftelsen kan registreres.

9.2 Kravspesifikasjoner for arealer, utstyr mv

I tillegg til de forhold som omtales i kapittel 5, må det utarbeides nærmere kravspesifikasjoner for driften av kontorfellesskapet og huset (kompetanse, bemanning, felles kontortjenester/systemer, inventar og utstyr), kafédriften og øvrige aktiviteter som skal inn i husets fellesrom (bibliotek/bokhandel/utstilling, seremonirom og møterom, jf kapittel 5 og 6).

Den enkelte leietaker må utarbeide kravspesifikasjon for egne kontorarealer og de krav en vil stille til fellesarealene og infrastrukturen i huset. Dette er også viktig for programaktivitetenes del slik at det synliggjøres hvilke føringer disse gir for hvordan huset må innrettes og utstyres.

Blant spørsmål som må avklares er:

- Krav til den publikumsrettede virksomheten:

Åpen kafé må planlegges særskilt mht. lovkrav og nødvendige tillatelser. Kafeens tilbud på dagtid og kveldstid må avklares samt krav til eventuell ekstern drifter. Hvilke krav skal stilles til økonomisk bærekraftig drift?

Kafeen som kantine. Hvordan dekke kostnadene til kantinedelen av driften?

Informasjonsvirksomhet til publikum, bibliotek, utstillinger mv. Dette aktualiserer spørsmål som åpningstider, låsesystemer, skjerming av kontordel, adgangskontroll i og utenfor arbeidstid osv.

- Informasjonsbehandling og kommunikasjon.

Hva slags informasjon skal leietakerne behandle og oppbevare? Krav til informasjonssikkerhet.

Krav til intern kommunikasjon i kontorfellesskapet – telefoni, data.

Krav til ekstern kommunikasjon – telefoni, data, videokonferansemuligheter mv.

Stiftelsen Dialogens hus Oslo vil ventelig stille krav om en fullt oppdatert kommunikasjonsløsning for å kunne utføre sine oppgaver. I hvilken grad skal dette også være fellesløsninger som hele kontorfellesskapet deltar i? Bør dette være valgfritt? Hvordan dekkes kostnadene?

Skal kommunikasjonsløsningen kjøpes/driftes på huset eller leies ute?

- Krav til inventar og utstyr. Hva slags utstyr trengs?

Tar leietakerne med seg egne møbler/utstyr fra tidligere lokaler?

Nytt eller brukt? Brukte møbler mv. kan gi betydelig besparelse, men kan også ha funksjonelle, holdbarhetsmessige og estetiske begrensninger.

- Drift av lokaler. Kvalitetskrav og sikkerhet – brann, HMS. Driftes av egne ansatte eller ved ekstern drifter?
- Krav til "Grønn Organisasjon". Skal huset kunne sertifiseres som Miljøfyrtårn? Heri inngår områder som innkjøpspolicy/fair trade, energisparing, mat/kjøkken/kantine, avfallshåndtering mv.
- Ledelse og ansatte. Antall, kompetanse, stillingsstruktur. Vil det være aktuelt å benytte sivilarbeidere?
- Ønsker en å tilrettelegge for frivillige medarbeidere? I så fall for hvilke typer oppgaver i kontorfellesskapet, drift av huset, i publikumsrettet informasjon og service eller i oppgaver knyttet til programaktivitetene.

Vi antar at Dialogens hus vil ha en profil og en egenart som ville kunne egne seg for folk med fleksibel kalender, relevant kompetanse og som ønsker å engasjere seg. Dette kan gi muligheter, men stiller samtidig krav til organisering og ledelse/oppfølging av de frivillige.

- Krav mht stiftelsens registrering i frivillighetsregisteret, med tanke på mva-kompensasjon og tilgang til støtteordninger.

Å etablere et kontorfellesskap fra grunnen i en nyinnredet bygning er kostnadskrevende, f eks høye leiekostnader, forventet aktivitetsøkning, behov for nytt utstyr, økte krav til funksjonalitet og kvalitet, mv. Det er viktig å ikke undervurdere disse kostnadene og å vurdere konsekvensene av at leietakerne kan måtte binde seg til et betydelig økt kostnadsnivå sammenlignet med hva de er vant til og har dekning for i dagens driftsbudsjetter.

9.3 Huskostnader

9.3.1 Husleie – langsiktig leieavtale/kjøp.

Det vises til de krav til utforming og beliggenhet som beskrives i kapittel 6 og 7. Våre undersøkelser tyder på at den mest realistiske muligheten er å inngå en langsiktig leieavtale med en privat eller offentlig huseier der huseier ominnreder eiendommen for stiftelsens formål.

Alle investeringskostnadene i huset vil da bli betjent gjennom husleien. Dette gir en oversiktig situasjon for leietaker hvis en avtaler at den risiko som måtte være knyttet til investeringen og husleiefastsettelsen bæres av huseier. Avtalens lengde er en viktig faktor i vurderingen av huseiers risiko og hvordan denne prises inn i husleien. En huseier vil gjerne kreve at deler av investeringen blir avskrevet over leieperioden. En lengre avtale kan da gi lavere årlig husleie.

Vi antar at en avtale som gir grunnlag for en gunstig husleie, vil dreie seg om 10 – 20 år.

Det vil neppe være særlig forskjell enten huseier er privat eller offentlig. Også det offentlige må dekke inn alle sine kostnader til eiendommen gjennom husleien.

En finansieringsplan for Dialogens hus må på grunn av kravene til utforming og beliggenhet kunne bære en forholdsvis høy årlig husleie.

De foreløpige undersøkelser vi har gjort tyder på at prisen på ferdig ominnredede lokaler i det sentrale Oslo trolig vil ligge i området kr. 2 100,- pr. kvm (+/- 10 prosent). Et areal på 2 350 kvm gir da en årlig husleie på *kr 4 935 000*. Hvis husets samlede areal overstiger 2 350 kvm, må overskytende areal leies ut til utenforstående.

For deltakerne i kontorfellesskapet gir dette en husleie pr kontor (inklusive kontorets andel av arkiv, lager, rekvisita, resepsjon, gangareal, møterom, kantine, stille rom og vestibyle) på $(kr\ 2\ 100 \times 27\ kvm) = kr\ 56\ 700\ pr\ år$.

Dersom det skulle vise seg at kjøp av eiendom likevel blir aktuelt, vil dette bildet neppe endres vesentlig. Et kjøp innebærer at både kjøpesum og investeringer i ominnredning, inklusive kapitalkostnader (renter og avskrivninger) må kalkuleres inn i husleien.

En viktig forskjell vil imidlertid ligge i hvem som tar den økonomiske risiko for kostnadene til ominnredning, endringer i eiendomsmarked, renter osv. STL ville da måtte bære risikoen som huseier. Spørsmålet er om Stiftelsen Dialogens hus Oslo vil være i stand til å håndtere en slik risiko. Det vil forutsette både en viss egenkapital, sikkerhet for framtidige inntekter og økonomi- og eiendomskompetanse.

9.3.2 Kostnadene til husdrift.

Disse kostnadene omfatter: Oppvarming, elektrisitet, renhold, vaktmester, vakt, kommunale avgifter, renovasjon, heis, låsesystemer og alarm, indre vedlikehold og utomhusanlegg mv..

Felleskostnadene fordeles normalt først mellom huseier og ansvarlig leietaker i henhold til en bransjenorm spesifisert i husleieavtalen. Dernest fordeles leietakers kostnader videre til deltakerne i kontorfellesskapet og til arealene som er tilknyttet programaktivitetene etter en fordelingsnøkkel leietakerne må bli enige om. En vanlig fordelingsnøkkel er andel leieareal.

Slike kostnader varierer mye fra eiendom til eiendom, men for denne type lokaler i en rehabilitert bygning anslår vi leietakers kostnad til å være ca kr 500 pr kvm (+/- 10 prosent) pr år. Felleskostnaden for husdrift vil i så fall utgjøre *ca kr 13 500 pr. kontor* på 27 kvm pr år og kommer i tillegg til husleien jf punkt 9.3.1.

Fordelingen av slike kostnader kan være en kilde til frustrasjon, dels fordi de ofte blir høyere enn forventet og er "usynlige" for den enkelte leietaker inntil slutten av året når de skal avregnes. Men frustrasjonen kan også henge sammen med at fordelingsprinsippene ikke er tydelige nok eller ikke forstått. Det er derfor viktig å lage en fordelingsmodell som er tydelig, heldekkende og forstått.

Det må forutsettes at Stiftelsens Dialogens hus i Oslo, eller andre som måtte få rollen som leietaker overfor huseier, gis den nødvendige økonomiske ryggdekning for å påta seg rollen. Samtidig må den enkelte deltaker ha dekning for å kunne ta sin andel av felleskostnadene. Ellers er det ingen å viderefordre kostnadene til.

Det avgjørende for den enkelte leietaker vil være balansen mellom samlede kostnader og inntekter. Leietakerne vil trolig være forskjellige mht økonomisk bæreevne og

mulighet til å øke sine inntekter. For leietakere som ikke har mulighet til å øke sine inntekter i tilstrekkelig grad, kan husøkonomien komme til å bli et vesentlig hinder for å kunne delta i kontorfellesskapet.

I det videre utredningsarbeidet kan det derfor bli aktuelt å vurdere om de hustilknyttede kostnadene for de økonomisk svakere leietakerne kan/bør holdes nede gjennom en intern fordelingsmekanisme som virker kostnadsdempende for disse leietakerne. En kan for eksempel fritta enkelte leietakere fra å betale for deler av fellesarealene uten å frata dem retten til bruk. En forutsetning for subsidierte løsninger er at de må være akseptert av alle parter og at de leietakere som da må påta seg økt andel, har dekning for dette.

9.3.3 Utleie av møterom og fellesarealer

Et spørsmål som må avklares er om organisasjoner og personer som ønsker å bruke de publikumsrettede lokaler, dvs. seremonirom, møte- og konferanserom, kafé/vestibyle, til egne arrangementer, skal kunne gjøre dette gratis, evt mot betaling for renhold, tilsyn ved åpning/lukking osv.

Muligheten til å kunne stille lokaler til disposisjon, gratis eller til lav leie, bør sees i sammenheng med muligheten for offentlig finansiering.

9.4 Finansiering

Dialogens hus er økonomisk sett et prosjekt av betydelig størrelse og kan neppe realiseres uten gjennom varig økonomisk støtte fra offentlige og/eller private kilder. Dette gjelder i særlig grad huskostnadene, men også planlegging og gjennomføring av husets programaktiviteter.

Muligheten for offentlig støtte må avklares før en igangsetter prosjektering og pådrar seg vesentlige kostnader.

Finansieringen må være stabil og forutsigbar slik at man kan påregne videreføring og prisjustering uten at man hvert år må søke om dette.

Beløpene som trengs til etablering av hus og programaktiviteter vil være så store at de trolig må forankres i særskilte bevilgninger i Stortinget og/eller bystyret.

Budsjettprosessen fram til et vedtak om dette, er lang. Hovedpremissene for statsbudsjettet i 2011 ble lagt i perioden januar – mars 2010. Prosessen i Oslo kommune følger omtrent samme mønster. Det tidligst mulige tidspunkt for bevilgning vil derfor sannsynligvis være budsjettene for 2012.

Mulighetsstudien gjelder et Dialogens hus i Oslo, men virksomhetsideen viser at det også kan være aktuelt å vurdere slike hus i andre byer. Dette kan ha betydning for mulighetene til å oppnå offentlig finansiering og hvordan denne sammensettes.

9.4.1 Budsjett for Stiftelsen Dialogens hus i Oslo.

Budsjettet bør spesifiseres og kostnadene kalkuleres fordelt på følgende *kostnadssteder og arter* (veiledende – ikke fullstendig):

- Husleie og driftskostnader knyttet til huset som huseier ifølge husleieavtalen kan videreførde blant leietakerne – så som offentlige avgifter (vann, renovasjon), sentralt fyringsanlegg, strøm fellesarealer mv.

Hvis Dialogens hus er eneste leietaker i huset, vil alle disse kostnadene betales av Dialogens hus (eventuelt minus en liten andel som belastes huseier).

- Felleskostnader for husdrift som ikke dekkes av forrige punkt. Kostnadsartene her er lønn + sosiale utgifter til egen vaktmester, eksternt kjøpte varer og tjenester, strøm, indre vedlikehold/reparasjoner, service tekniske installasjoner, alarm og låssystemer osv.
- Drift av kontorfellesskapet med resepsjon, sentralbord/post og eventuell felles kontorservice utover dette. Kostnadsartene her er lønn og sosiale utgifter til egne ansatte, eksternt kjøpte tjenester, forsikringer og driftskostnader som IT, rekvisita, felles tele-/datakostnader, felles kantine, dvs. mat, kaffe/te, frukt reparasjon og utskiftning av fellesarealets møbler, felles kontormaskiner og annet utstyr osv.
- Drift av kafé/kantine. Hvis denne funksjonen kjøpes fra eksternt drifter, må en definere premissene i kontrakten, blant annet om Dialogens hus skal stille lokalene gratis til disposisjon eller om drifter skal leie. Hvis egen drift velges, må budsjett utarbeides av folk med kompetanse på kafédrift.
- Kostnader for drift av programaktivitetene og eventuelle prosjekter. Kostnadsartene her er lønn og sosiale kostnader til egne ansatte, eventuell lønn til medvirkende, direkte kostnader for gjennomføringen av den enkelte aktivitet, reisekostnader, andel husleie og husdrift som faller på programaktivitetene, andel felleskostnader til felles kontorservice og kostnader til kompetanseutvikling, informasjon, bibliotek, seremonirom osv.

Inntektene vil bestå av:

- Leieinntekter fra deltakerne i kontorfellesskapet (andel husleie + annen husdrift + andel felles kontorservice)
- Leieinntekter fra eventuelle eksterne faste leietakere (andel husleie + andel husdrift) Hvis slike leietakere leier direkte fra huseier bortfaller denne inntektsposten.
- Leieinntekter fra drifter av kafé/kantine hvis dette er avtalt som ordning
- Leieinntekter ved dagsutleie av rom til organisasjoner og enkeltpersoner
- Inntekter fra deltakere i programaktiviteter som kurs, konferanser mv.
- Offentlig støtte til programaktivitetene. Denne støtte kan tenkes gitt
 - til programaktivitetene generelt og som inkluderer programaktivitetenes andel av husleie og husdrift
 - til gjennomføring av spesifikke programaktiviteter og prosjekter
- Annen eksternt støtte til programaktiviteter og prosjekter

9.4.2 Videre arbeid med finansiering

I møtet med byrådsleder Stian Berger Røsland 14 april 2010, gjorde han det klart at Oslo Kommune ikke ville kunne ta stilling til sitt eget engasjement i saken uten at det foreligger en mer konkret kalkyle av samlede kostnader og inntekter og hvilke deler av virksomheten STL ønsker Oslo Kommunes skal støtte.

En slik kalkyle forutsetter en grundigere gjennomgang bl a av hvilke deltakere som blir med, deltakernes behov i kontorfellesskapet, ambisjonsnivået for programaktivitetene mv. Dette kan først gjøres etter at mulighetsstudien er gjennomført. Samtidig vil en

beslutning om å delta i kontorfellesskapet også avhenge av at de økonomiske premissene for deltagelse er avklart slik at organisasjonene kan vurdere om deltakelse er økonomisk forsvarlig.

Byrådslederen pekte dessuten på at det ville være nødvendig å vurdere om lovverket som regulerer støtte til registrerte tros- og livssynssamfunn setter grenser for hvilken støtte som kan gis. Støtte som gis direkte til aktiviteter innen et trossamfunn, kan medføre at tilsvarende støtte må gis til andre for å sikre likebehandling. Siden ikke alle tros- og livssynssamfunn er medlemmer i STL, vil det kunne være problematisk å gi særskilt støtte til STL eller til STLs medlemmer.

Disse spørsmål bør avklares nærmere gjennom STLs oppfølging av saken. Det å opprette Dialogens hus som en stiftelse, kan øke muligheten for at man ikke kommer i konflikt med regelverket. Muligens bør stiftelsens formål formuleres slik at alle registrerte tros- og livssynssamfunn gis de samme muligheter til å delta i programaktivitetene og bruke huset til aktiviteter som faller innenfor formålet. Hensyn må også tas i utformingen av verdigrunnlaget med tanke på hvem som kan melde seg som deltakere.

En bør vurdere om dette hensynet kan ha betydning for hvem som bør inviteres med som stiftere. Som utgangspunkt tenker vi at det er tilstrekkelig at hensynet ivaretas gjennom stiftelsens vedtekter, verdigrunnlag og følges opp i program og praksis.

Når det gjelder den videre finansiering bør en vurdere hvordan en finansieringspakke kan settes sammen. Det er viktig å vise at kontorfellesskapet og noen av aktivitetene i Dialogens hus allerede langt på vei vil være finansiert gjennom STL og de andre deltakernes egenøkonomi, enten disse deltar i kontorfellesskapet og dekker sin andel av husleien der eller de legger egne budsjetterte dialogaktiviteter inn som del av programmet i Dialogens hus.

En bør trolig finne en finansieringsmodell som er basert på forpliktende bidrag fra både stat, kommune og andre eksterne kilder. Bidragene bør begrunnes mest mulig direkte inn mot det bidragsyterne definerer som sine prioriteter. Hva disse prioriteter er, må avklares nærmere. Et eksempel:

- Staten, som allerede har finansiert mulighetsstudien, kan søkes om å finansiere prosjekteringen av Dialogens hus i Oslo. Sammen med mulighetsstudien vil prosjekteringen gi et godt grunnlag for å kunne vurdere mulighetene for tilsvarende virksomhet i andre byer.
- Staten kan søkes om støtte til etablering/oppstart og til videre drift av programaktiviteter og prosjekter, både gjennom faste årlige tilskudd og som støtte til enkeltprosjekter etter søknad.
- Oslo Kommune kan søkes om å medvirke til etablering/oppstart i Oslo gjennom støtte til husleie/husdrift knyttet til programaktivitetene og om at kommunen alene, eller sammen med staten, bidrar årlig til drift av programaktiviteter og støtte til enkeltprosjekter.
- Andre eksterne kilder kan søkes om engangsbidrag til huset i forbindelse med etablering/oppstart (for eksempel kostnadskrevede inventar/utstyr) og om støtte til konkrete programaktiviteter og prosjekter.

9.4.3 Mulige finansieringskilder for prosjekter og tiltak

Det er viktig å skaffe seg en oversikt over hvilke offentlige og private instanser som kan tenkes å ville støtte oppstart, prosjekter og aktiviteter i Dialogens hus.

En forholdsvis ny oversikt over kilder som kan være relevante for Dialogens hus er den web-baserte "Tilskuddsportalen" (www.tilskuddsportalen.no). Her gis oversikt over alle kunnngjorte støtteordninger, både offentlige og private, med opplysning om søknadsskjemaer, søknadsfrister mv. Bruk av portalen forutsetter abonnement. Tilskuddsportalen har ikke oversikt over legater som etter søknad deler ut stipender til enkeltpersoner, gjerne mindre beløp.

En annen oversikt er "Legathåndboken" som utgis hvert år, i 2010 av Universitetsforlaget. Denne boken dekker i særlig grad de legatene som deler ut stipender til enkeltpersoner, dvs. støtteordninger for utdanning, personlig utvikling, kulturarbeid, forskning og sosiale behov (www.legathandboken.no), men har også en oversikt over de viktigste ikke-offentlige kildene som gir støtte til organisasjoner. Disse er i hovedsak større stiftelser eller fond med samfunnsnyttige formål.

Nedenfor finnes en oversikt over noen slike samfunnsnyttige/ideelle stiftelser som ut fra beskrivelsen kan være aktuelle for Dialogens hus. Kilde: Legathåndboken. Vi har ikke vært i kontakt med noen av disse for å avklare mulighetene mer konkret.

- *Institusjonen Fritt Ord* støtter ytringsfrihet, tiltak som stimulerer debatt, den uredde bruk av det frie ord og sider ved norsk kultur som gjør bruk av ordet. Fritt Ord er stifter av og finansierer Litteraturhuset i Oslo. Ingen søknadsfrist, Elektronisk søknad gjennom internettetsiden (www.fritt-ord.no). Adr: Fritt Ord, Uranienborgvn. 2, 0258 Oslo, post@fritt-ord.no.
- *Stiftelsen Areopagos* støtter religionsstudier, dialog mv. Stiftelsen støtter først og fremst egne tiltak, men er åpen for å motta søknader til relevante formål. www.areopagos.org. areopagos@areopagos.org. Adr: Postboks 6763 St. Olavs plass, 0130 Oslo.
- *Stiftelsen Scheibler* støtter samfunnsnyttige (hovedvekt på sosiale tiltak) og kulturelle tiltak. Støtter ikke drift av etablerte tiltak, men prosjekter i en utviklings-/etableringsfase. Prioriterer tiltak i Oslo. Ingen søknadsfrist. www.scheibler.no. post@scheibler.no. Adr: Refstad alle 13a, 0586 Oslo.
- *Gjensidigestiftelsen* skal fremme trygghet, helse og annet allmennyttig formål av forebyggende, utviklende, aktivitetsskapende og samfunnsbyggende art. Stiftelsen støtter ikke drift, og ikke religiøse og/eller politiske formål. Søknadsfrist 15 september. Elektronisk søknad. www.gjensidigestiftelsen.no.
- *Sparebankstiftelsen DnB Nor* støtter tiltak som gir et løft i lokalsamfunnet og bidrar til at ildsjeler får realisert sine ønsker til nytte og glede for mange. Søknadsfrister 15 september og 15 februar. Søknad sendes gjennom DnB Nor i Oslo. www.sparebankstiftelsen.no. sissel.karlsen@sparebankstiftelsen.no. Adr: DnB Nor, Sissel Karlsen, Postboks 6771 St. Olavs plass, 0130 Oslo.
- *Stiftelsen UNI* støtter allmennyttig virksomhet innen "skade og miljøvern" for å bidra til en trygg utvikling i det norske samfunn, samt tiltak som verner mennesker og fortidsminner. Ingen søknadsfrist. www.stiftelsen-uni.no. uni@stiftelsen-uni.no. Adresse: Bogstadveien 30, 0355 Oslo.
- *Stiftelsen Helse og Rehabilitering* fordeler midler fra Extra-spillet og støtter enkeltprosjekter og nyskaping med relevans for helse og velferd i vid forstand. Forutsetter at Dialogens hus er i gang og kan utforme egne søknader eller samarbeide med andre om dialogaktiviteter vinklet forebyggende helse.

www.helseogrehab.no. adm@helseogrehab.no. Adr: Karl Johansgt 23B, 0159 Oslo. Søknadsfrist en gang pr år, ca 15 juni.

Flere av disse reserverer seg mot å gi støtte til ren drift, til visse typer formål eller over lengre perioder. Vi anbefaler at STL i prosjekteringsfasen tar kontakt med stiftelsene for å informere om Dialogens hus og sondere mulighetene før en beslutter hvilke søknader som skal skrives og sendes.

Et beslektet tiltak til Dialogens hus er Litteraturhuset i Oslo med grunnfinansiering fra Stiftelsen Fritt Ord over en 10-årsperiode.

Private sponsorer – bedrifter eller privatpersoner – som måtte ønske å engasjere seg i Dialogens hus, må antagelig oppspores gjennom bekjentskap/nettverk.

10 Framdriftsplan

Vi tenker oss følgende hovedelementer i en framdriftsplan:

1. Etter at mulighetsstudien er overlevert STL må kompetente organer ta stilling til våre anbefalinger og evt vedta å starte arbeidet med å etablere "Stiftelsen Dialogens hus". Et slikt vedtak må meddeles Kulturdepartementet som har finansiert mulighetsstudien
2. Dersom STL fatter slikt vedtak må det etableres en enkel organisasjon for videre prosjektering og engasjeres en prosjektleder for dette. Mest sannsynlig må STL søke finansiering for prosjektfasen, herunder for engasjement av prosjektleder, hos Kulturdepartementet
3. I prosjekteringsfasen må følgende gjøres, til dels parallelt:
 - a. Oversende mulighetsstudien til Oslo Kommune og Kulturdepartementet sammen med forslag til økonomisk plattform for å drøfte videre prosess og muligheter. Tilsvarende må mulighetene hos enkelte stiftelser, fonds etc om bidrag til grunnkapital, evt fast driftsstøtte, sonderes
 - b. Forberedelse og gjennomføring av etablering av Stiftelsen Dialogens hus med vedtekter, herunder verdiplattform, organer mv
 - c. Valg av alternativ for lokalisering og utarbeidelse av rom- og utstysprogram
 - d. Etablering av intensjonsavtale med huseier for å avklare leievilkår og evt utbygging/omgjøring av bygninger, inkl. planlegging og arkitekturprosjektering i hht STL's krav og ønsker samt valg av arkitekt og rådgivere
 - e. Inngåelse av kontrakt med utleier
 - f. Utarbeidelse av investerings- og driftsbudsjetter
 - g. Tilsetting av daglig leder for stiftelsen
 - h. Kontaktetablering med ulike stiftelser, fonds etc og utforming av søknader om bidrag til utvikling, drift, enkeltprosjekter mv
 - i. Avklaring av vilkår for deltakelse i kontorfellesskapet
 - j. Invitasjon til deltakelse i kontorfellesskapet, inngåelse av kontrakter med deltakere og avklaring av innflytting
 - k. Utlysing av utleie av evt overskytende lokaler
 - l. Invitasjon til mulige leietakere av møtelokaler og seremonirom for arrangementer
4. Planlegging av programaktiviteter
5. Planlegging av offentlig presentasjon av Dialogens hus overfor ulike målgrupper og interessenter

6. Planlegging av åpningsaktiviteter

Mest sannsynlig kan en "åpning" av Dialogens hus tidligst finne sted mot slutten av 2012.